

**TIZENKÉT ÉV.
ÖSSZEFOGLALÓ TANULMÁNYOK
AZ ERDÉLYI MAGYAR
TUDOMÁNYOS KUTATÁSOK
1990–2001 KÖZÖTTI
EREDMÉNYEIRŐL
I. KÖTET**

ÖRÖKSÉG ÉS KIHÍVÁS.

Az erdélyi magyar nyelvtudomány a század- és ezredfordulón

1. Bevezetés

Tizenkét esztendő már kellő távlatot nyújt valamely szaktudomány belső fejleményeinek értékeléséhez, különösen akkor, ha maga a visszatekintő tanulmány szerzője is hovatovább négy évtizede a történések közreműködője, 1990 óta pedig intézményvezetőként alakítója a nemzedék- és szemléletváltásnak. Noha hasonló jellegű értékelő összefoglalást korábban is készítettem (Péntek 1981, 1993a, 1997c), és így tisztában vagyok a távolságtartó tárgyilagosság igényével, éppen a „beavatottság” miatt magam is fokozottabban érzem a szubjektivitás és az önigazoló szándék veszélyét. Ennek más ellenszere nincs, minthogy az ember megpróbálja ellensúlyozni saját elfogultságait.

A magyar nyelvtudomány erdélyi művelése, mint a magyarságtudomány más ágaié is, paradoxális helyzetben van: kívül a belső körön, de még jelentős részben anyanyelvi környezetben, abban az állandó kettőségben, hogy megfeleljen a tisztán szakmai igénynek és mércének, ugyanakkor lehetőség szerint eleget tegyen a nemzeti közösség elvárásainak. Nem is szólva arról, hogy természetesen nem hagyhatók figyelmen kívül annak az országnak az intézményi lehetőségei, előítéletes gyanakvásai és változó, gyakran kedvezőtlen szabályozásai sem, amelyben mindez megvalósul. Ilyenformán a szakmai kapcsolatok is szerteágazóak, a vizsgálati tárgy, a magyar nyelv révén, elsődlegesen mégis az anyaország felé irányul. Ezért válik bizonytalanná annak értelmezése is, hogy „erdélyi magyar nyelvtudomány”. Megítélésem szerint ebbe éppúgy bele kell értenünk a magyar nyelvészet romániai intézményeit és művelőit, általában a nyelvtudomány valamely ágának magyar művelőit, mint mindazokat az akadémiai és felsőoktatási intézményeket és nyelvészeket, akik bárhol a világon fontos erdélyi témákkal foglalkoznak. Az el-

múlt időszak legfontosabb változása éppen az volt, hogy egy viszonylag szűk szakmai közösség kiléphetett belterjes elzártságából, szabadon alakíthatta kapcsolatait, vállalhatta a megmérettetést. Akadémiai ösztöndíjakkal és különböző szintű együttműködési programok révén egyre több lehetőség adódik elsősorban magyarországi könyvtári és kutatói munkára, továbbképzésre, konferenciákra való részvételre, vendégtanári tevékenységre, újabb személyi kapcsolatok kialakítására és a korábbiak ápolására. (Minderről részletesebben: Péntek 1996d)

Noha az 1990-es változást a magyar nyelvtudomány művelői is a teljes intézményi leépülés állapotában érték meg, más tudományágakhoz viszonyítva mégis kedvezőbb helyzetben voltak. Az előző nemzedék intézményépítő gondoskodásának és gazdag, már-már nyomasztó szakmai örökségének köszönhetően még voltak olyan tartalékok, amelyek lehetővé, sőt kötelezővé tették a szakmai megújulást: az intézményépítést, a félbemaradt nagy munkálatok folytatását és befejezését, az új helyzetnek megfelelő szakmai tájékozódást és a legnehezebbet, a nemzedékváltást. Az 1990-es évek intézményteremtő lázában szakterületünk művelése szempontjából legfontosabb az egyetemi tanszék megerősödése és folyamatos bővítése volt: a hallgatói létszámmal arányosan gyarapodott az oktatói létszám, a végzősök közül pedig a doktori iskola és a magiszteri program révén egyre többen maradhettek ebben a szakmai környezetben. Újraindult az Erdélyi Múzeum-Egyesület, bővült a bukaresti egyetem hungarológiai tanszéke, megalakult az Anyanyelv-ápolók Erdélyi Szövetsége. A kolozsvári akadémiai intézet személyi állományában nem gyarapodott, induláskor az ötvenes években négy nyelvészstátusa volt, jelenleg kettő (irodalomtudományi egy sem). Most, a 2001-es év végén az MTA Arany János Közalapítványa támogatásával vált lehetővé egy kis nyelvi intézet létrehozása, amely egyben az akadémiai kutatóállomás szerepét is betölti.

Az intézményépítéssel párhuzamosan folyt a személyes kapcsolatok felelevenítése, valamint az intézményi kapcsolatok kiterjesztése, hivatalossá tétele a Magyar Tudományos Akadémiával és intézeteivel, az egyetemi és főiskolai tanszékekkel, a Magyar Nyelvtudományi Társasággal. Az erdélyi kutatók is bekapcsolódhattak a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság és az Anyanyelvi Konferencia (A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága) tevékenységébe.

A közlési lehetőségek tekintetében a legfontosabb változás, hogy eltűntek a témákkal kapcsolatos tilalmak, megszűnt a cenzúra, és ezzel egy

időben a bezárkózásnak, az elszigeteltségnek is vége szakadt.¹ Erdélyi szerzők korlátozás nélkül közölhetnek külföldön, elsősorban Magyarországon, és a Romániában megjelenő szakfolyóiratok is nyitva állnak bárki számára. A publikációs fórumok is gyarapodtak: továbbra is megjelenik a *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények (NyIrK)* a Román Akadémia patronálása alatt, attól részben támogatva, gyakran adminisztratív szempontból akadályoztatva, késleltetve. Újraindult az *Erdélyi Múzeum*, az Erdélyi Múzeum-Egyesület Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi, valamint Jog-, Közgazdaság- és Társadalomtudományi Szakosztályainak nagy hagyományú közlönye, és vele párhuzamosan szintén az EME kiadványsorozata, az *Erdélyi Tudományos Füzetek (ETF)* Kisebbségi példányszámában megjelenő sorozatot és tájékoztatót ad ki az Anyanyelv-ápolók Erdélyi Szövetsége (*AESz-füzetek*), a Stúdium Kiadó 2000-ben nyelvemlék folyóiratot indított *Nyelvvédő* címmel. Mindezekkel és a kiadók nyelvészeti és egyéb kiadványaival kapcsolatban az a két elmarasztaló észrevétel tehető, hogy a mennyiségi, a terjedelmi bővülés arányában csökkent a kiadványok nyelvi (és néha szakmai) igényessége, és hogy a terjesztés és a példányszám áttekinthetetlenül vált, emiatt fontos kiadványokról nem is szerezhet tudomást a szakmai közvélemény.²

A megváltozott körülmények között végre lehetőség nyílt arra, hogy az egyes szakmai intézmények konferenciákat, emléküléseket szervezzenek. 1991-ben a kolozsvári egyetemen rendeztük meg az éppen soron következő élőnyelvi konferenciát a szakmabeliek széles körének részvételével. 1993. dec. 4–5-én Marosvásárhelyen az Erdélyi Nyelvemlék Társaság megalakulásának kétszáz éves évfordulóján rendezett emlékülésen jeles történészek, nyelvészek és irodalomkritikusok értékelték Aranka Györgyék programját, működését.³ 1994-ben Gyarmathi Sámuel grammatikája volt egy emlékülés témája, öt évvel később pedig a göttingeni egyetem emlékezett méltó módon az *Affinitas*-ra. Bálint Gábor munkásságát pedig 1994-ben értékelte egy konferencia szülőfalujában, Szentkatolnán.⁴

1 Erre a változásra jó példa egy, még az 1990-es változások előtt szerkesztett tanszéki gyűjteményes kötet (Szabó Z. szerk. 1992) és egy jóval későbbi emlékkönyv, nagyon változatos szerzői gárdával (Péntek szerk. 1997).

2 A tájékozódást jelentős mértékben segítő, noha a tárgyalt időszakra nézve nem teljes bibliográfiák, áttekintések: Fazakas 1997, Kádár E. 1997, Nagy J. 1992.

3 Az emlékülés anyaga az *Erdélyi Tudományos Füzetek (ETF)* 218. számaként jelent meg az EME kiadásában, 1994-ben.

4 Ennek előadásai az ETF. 220. füzetében olvashatók (EME, Kolozsvár).

Ezek az emlékülések nem egyszerűen csak az emlékezésre vagy a tudománytörténeti értékelésre adtak alkalmat, hanem arra is, hogy a sok évtizedes kényszerű mulasztások után súlyának megfelelően mutassuk be Erdély szerepét a magyar nyelv, a magyar művelődés és a nyelvtudomány történetében. Az elődök munkássága óhatatlanul a jelen tudományelméleti és módszertani kérdéseire is felhívja a figyelmet. Ez történt a Brassai Sámuel nyelvészeti munkásságával foglalkozó centenáriumi konferencián 1997-ben.⁵ 2000 augusztusában Marosvásárhely volt a IX. Anyanyelvi Konferencia színhelye, a téma pedig a magyar nyelv és a kisebbségi nyelvhasználat esélyei az európai integrációban. Bukarestben Murvai Olga szervezett két országos konferenciát a kétnyelvűség témakörében (Muruai szerk. 1999, 2001).

2. Alapkutatások és eredményeik

Előjáróban meg kell állapítanunk, hogy nem változott alapvetően az általános, elméleti és tisztán a nyelvi rendszerre irányuló kutatások helyzete. Ezek továbbra sem jelentenek húzóerőt a hazai nyelvészeti kutatásokban, és csak néhány fontos határterületen érzékelhető igazán a korszerű módszertani és elméleti tájékozódás igénye: a szövegsemiotikában és vele összefüggően a stilisztikában, stílustörténetben, a szociolingvisztikában és etnolingvisztikában, valamint abban, hogy egyre erőteljesebben érvényesül az oktatásban és a kutatásban is a kognitív szemlélet. A továbbiakban minderről részletesebben szólnunk.

A tisztán általános nyelvészeti vizsgálatok körében fontos Szilágyi N. Sándornak a nyelvelmélet alapkérdéseit is érintő fonológiai témájú doktori értekezése (1999). A nyelvi kommunikáció zavaraiával foglalkozott egy tanulmányában Péntek János (1990). A leíró nyelvészet egy-egy fejezete mindössze két egyetemi jegyzetben jelenik meg (Muruai 1997a, Zsemlyei 1996), valamint tankönyvi szinten. Ígéretes ebben a vonatkozásban a pályáján most induló Kádár Edit első jelentkezése (2001).

5 Az emlékülést *A nyelvész Brassai élő öröksége* címmel a kolozsvári egyetemi tanácsék és az MTA budapesti Nyelvtudományi Intézete közösen rendezte. Az előadások a *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* három, egymást követő számában jelentek meg (1997. 41. 2, 1998. 42. 1–2).

2.1. Nyelvtörténet

A magyar nyelvészetben általában, az erdélyiben pedig különösen azok a hagyományos megközelítések dominálnak, amelyek az idő és a tér dimenziójában vizsgálják a nyelvet, azaz a nyelvtörténet és a dialektológia.

Az előző nemzedék örökségéből a legnagyobb kihívást és a legnagyobb terhet továbbra is az *Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár* szerkesztésének és kiadásának a folytatása és befejezése jelenti. Az V. kötettől a kiadás átkerült Budapestre, az Akadémiai Kiadó előbb még a Kriterionnal, majd az Erdélyi Múzeum-Egyesülettel közösen jelenteti meg. Szabó T. Attila halála után Vámszer Márta lett a kolozsvári munkaközösség vezetője, az ő halálát követően pedig Kósa Ferenc és Zsemlyei János. A kiadás a X. kötetig jutott el, a kézirat előkészítése természetesen ennek jóval előtte jár. A munka nagysága és túlméretezettsége miatt a szerkesztés emberfeletti munkája az előző nemzedékhez tartozó munkálatvezetők halála után teherként és kötelezettségként hagyományozódik át a következő nemzedékre.⁶ Kétségtelen azonban, hogy a szerkesztésben szerzett tapasztalatok, az anyaggal való közvetlen megismerkedés éppen az új nyelvtörténész-nemzedék felkészülésében hasznosul: az SzT. fiatalabb munkatársai a szótár anyagát saját kutatásaikban is hasznosítják, a pályájukon most induló nyelvtörténészek részben doktori értekezésük témáját is ebben a kimeríthetetlen korpuszban találják meg. Így egyre inkább érezni lehet a szótár szerepét a nyelvtörténeti kutatások ösztönzésében és a fiatal kutatók tájékozódásában (Fóris Ferenczi 1991, 1993; Kabán 1997; Tamásné Szabó 1997, 2000; Zsemlyei B. 2000).

A tárgyalt időszakban laikusok és szakemberek körében egyaránt megélnék az érdeklődés a rovásírás kérdései iránt, amelyet a közvélemény már eleve a székelységgel kapcsol össze. A figyelem felkeltésében a téma némi romantikus jellegén túl elsősorban annak volt szerepe, hogy néhány új szintézis, valamint elméleti és módszertani vita pontosította és gazdagította a rovásírásra vonatkozó megbízható ismereteket, de fontosak voltak a szerencsés véletlennek tulajdonítható újabb rováslelőfeltárások is (pl. 1992-ben Székelydályán, 1994-ben Vargyason). Magyarországon több fontos tanulmány és monográfia megjelenése után (Szónyi-Sándor 1989–1990; Sándor 1991) a szegedi egyetem Altajisztikai Tanszéke és ennek Magyar Őstörténeti Kutatócsoportja 1992-ben szimpó-

6 A munkálatokról folyamatosan többen is beszámoltak: Kósa 1991, Nagy J. 1996; fogadtatását és forrásként való hasznosítását Lórincci Réka összegezte (Lórincci 2001).

ziumot szervezett *Rovásírás a Kárpát-medencében* címmel, amelyen erdélyi kutatók is részt vettek (Sándor szerk. 1992; Ferenczi 1992; Kósa 1992). Az erdélyi kutatók közül különösen Benkő Elek (1994, 1997); Ferenczi Géza (1990, 1992b, 1994, 1995, 1996, 1997); Kósa Ferenc (1994, 1997) vitte előbbre a kérdés vizsgálatát, Ráduly Jánosnak pedig főként a tudománynépszerűsítésben volt szerepe (1994, 1995).

2.2. Dialektológia

A kolozsvári nyelvészeti iskola előző nemzedékének másik fontos kutatási területe a dialektológia volt. Több mint három évtizeden át a tanszéki oktatók és az akadémiai intézet munkatársai is elsősorban nyelvföldrajzi kutatásokkal és nyelvjárási jelenségek vizsgálatával foglalkoztak. Az erdélyi régió a magyarországi nemzeti munkálatokból szinte teljesen kimaradt, a Kolozsváron nagy áldozatokkal elkészült nyelvjárási atlaszok pedig helyzetünk iróniájaként akkor feneklettek meg, amikor elkészültek. A félig vagy teljesen elkészült atlaszok kiadása reménytelennek tűnt 1990 előtt. Ezt követően azonban 1991-ben már megjelent a Magyar Nyelvtudományi Társaság kiadásában *A moldvai csángó nyelvjárás atlaszának* két kötete (CsángAtl.), 1995-től megindulhatott az Erdély tekintetében legátfogóbb nyelvföldrajzi munka, az egyetemes magyar nyelvtudománynak is jelentős műve, *A romániai magyar nyelvjárások atlaszának* kiadása (RMNyA). Murádin László munkájának Juhász Dezső szerkesztésében azóta minden évben megjelent egy-egy kötete, így a tervezett 11 kötetből eddig összesen hat. A *Szilágysági nyelvátlasz* (SzilNyA), amelynek anyagát teljes egészében Márton Gyula gyűjtötte közvetlenül a halála előtti években, 2000-ben szintén napvilágot látott Hegedűs Attila szerkesztésében. A magyar nyelvjárastan legfrissebb szintézise, a Kiss Jenő szerkesztésében megjelent dialektológiai kézikönyv (Kiss szerk. 2001), talán első a magyar tudománytörténetben abban a tekintetben, hogy a XX. századi erdélyi kutatásokat is figyelembe véve ugyanazzal a tárgyilagos, korszerű szemlélettel mutatja be az egész magyar nyelvterület nyelvjárási régióit, a kisebbségi régiókat is.

Akárcsak az SZT. anyagának a nyelvtörténeti kutatásokban, az atlaszoknak is minden bizonnyal ösztönző hatásuk lesz a dialektológiai vizsgálatokban. Már a kéziratok anyagából is sok onomasziológiai módszerű dolgozat született (Murádin 1990a,b, 1991, 1992a,b, 1994a). Juhász Dezső többek között a RMNyA. anyagának névtudományi fontosságára hívta fel a figyelmet (1999). Várható, hogy az összegező jelenségmonográfia-

ák újabb hulláma indul el a most már a kutatók rendelkezésére álló, számítógépen is hozzáférhető adatok alapján, és a nyelvjárások jelentésánára is kiterjed a kutatás. Gálffy Mózses korábban elkezdett nyelvjárási mondattani vizsgálataiból ebben az időszakban, halála után is megjelent egy tanulmány (1993). A dialektológia és a szövegfolklorisztika határterületén aktuálissá vált a nyelvjárási szövegtanok vizsgálata is (Szabó Z. 1994; Péntek 1997e).

A sok részletvizsgálat után pedig bizonyára egyre több monografikus leírás születik majd az egyes erdélyi nyelvjárási alakulatokról (Péntek 2000). Egyébként éppen az átfogó nyelvföldrajzi kép alapján került más megvilágításba a csángók eredete (Benkó L. 1990a),⁷ valamint a székelyek korai története (Benkó L. 1990b).

A korábbi időszakban a Csúry-iskola hagyományainak megfelelően és annak a helyzetnek a kényszerében, hogy az egyetemi képzésből a néprajz hiányzott, szorosabban a dialektológiához kapcsolódott a nyelv(járás) és a (lokális) kultúra határterületének vizsgálata: elsősorban a népi terminológia leírása és elemzése, szoros összefüggésben a népi kultúra adott tárgyaival, jelenségeivel. A néprajz intézményi önállósulásával és szemléleti bővülésével, korszerűsödésével ez a határterület is átalakult: ma etnolingvisztikainak vagy antropológiai nyelvészetinek is tekinthető, és jelentős mértékben ezt az interdiszciplinaritást képviseli az egyetem Magyar Nyelv és Kultúra Tanszékének doktori iskolája és magiszteri programja. Ebben a szélesebb spektrumban részben tovább él a korábbi hagyomány pl. a népi természetismereti, etnobotanikai (Zakariás szerk. 1995; Benedek 1997; Gub 1996, 1999, 2001; Kádár Zs. 1999; Pálfalvi 1997; Rab 2001), kozmogóniai (Zsigmond 1999) vagy a népviseletre irányuló kutatásokban (Gazda 1998). Ennek az interdiszciplináris területnek is fontos új publikációs fóruma az 1992-től megjelenő *Néprajzi Látóhatár* (a Györffy István Néprajzi Egyesület Magyarországon megjelenő folyóirata) és a Kriza János Néprajzi Társaság egy évvel később indult *Évkönyve*. Továbbra is gazdag forrásai a népi terminológiának maguk a néprajzi monográfiák is (pl. Kós 2000; Bárh szerk. 1998; Cseke-Hála szerk. 2000).

A tematika bővülésének és a friss tájékozódásnak a jele, hogy egyre nagyobb figyelemben részesül a beszélés néprajza (Bíró 1997), a (nyelvi)

7 A csángók eredetéről egyébként Ferenczi Géza is figyelemre méltó feltevést fejtett ki (1999).

hagyományba való belenevelődés (Vasas 1993; Péntek 1999a.) kérdésköre. Keszeg Vilmos kezdeményezte a népi írásbeliség vizsgálatát (Keszeg 1995, 1996, 1997a, Keszeg szerk. 1999, de már előtte más szempontból Kós 1994), etnológiai és folklorisztikai szempontból fontos szövegtörzseket publikált és elemzett Tánczos Vilmos (1995a, 1999, 2000, 2001), Pozsony Ferenc (2000) és szintén Keszeg Vilmos (1997b, 1999). Viszonylag kevés figyelemben részesült az erdélyi szépirodalmi nyelv tájnyelvi forrásainak feltárása (l. mégis: Juhász 1995; Péntek 1995b).

2.3. Névtan

Az önállónak tekintett névtan művelése szorosan kapcsolódik a nyelvtörténethez és a dialektológiához. Erdélyben ennek szintén nagy hagyománya van, a magyar névtan megalapozásában, akárcsak a nyelvöldrajzban, a kolozsvári tudósoknak úttörő szerepük volt a XX. század első felében. A háború utáni évtizedekben azonban különösen a helynévkutatást gyanakvás övezte, emiatt nagy munkálatokat nem lehetett kezdeményezni. A szervezett élőnyelvi adatgyűjtés nagyszabású terepmunkát igényelt volna, ennek pedig nem voltak meg a feltételei. A történeti adatok feltárása és elemzése azonban folyamatos volt mind a történeti, mind a névtani és nyelvtörténeti szakirodalomban. Hoffmann István friss bibliográfiai összesítésében imponáló ebben a tekintetben Benkő Loránd, Györffy György, Kiss Lajos, Kristó Gyula, Mező András és Szabó T. Attila életműve (Hoffmann ed. 2001). Rajtuk kívül az 1990 utáni időszakban fontos adatfeltárást végzett Bura László (1991, 1997b); Pál-Antal Sándor (1997); Tibád Levente (1991); Szabó T. Ádám (1991a, 1992); Vigh Károly (1996).

2001-ben Szabó T. Attilának a publikációiból *Erdélyi Helynévtörténeti Adattárként* ismert nagyszabású munkáját (részben megtévesztően) az ő „erdélyi történeti helynévgyűjtése”-ként teszi közzé Hajdú Mihály és Janitsek Jenő a Magyar Nyelvtudományi Társaság kiadványaként. Az I. kötetben Alsófehér megye anyaga jelent meg. Akiknek alkalmuk volt Szabó T. Attila környezetében megismerni és fel is használni ennek az adattárnak a céduláit, tisztában vannak vele, hogy a sorozat forrásértéke szinte felbecsülhetetlen.

A peremterületeken a történeti vonatkozások miatt is fontos a helynévadásban és -használatban megmutatkozó nyelvi kölcsönhatás, az erdélyi kutatók közül azonban csak kevesen vállalkoztak ennek vizsgálatára (Binder 1992; Janitsek 1992).

A helynevekre irányuló élőnyelvi adatgyűjtés helyzetét Csomortáni Magdolna tekintette át (1996b), ugyancsak neki köszönhetjük Csík helynévanyagának összegyűjtését és feldolgozását ez ideig csak kis részletében publikált doktori értekezésében (1996a, 2001; további bibliográfiai adatok: Hoffmann ed. 2001. 318.). Halász Péter hét moldvai csángó falu helyneveit közölte (l. Hoffmann ed. 2001. 325.). Jelentős anyaggyűjtést végzett Hints Miklós és Janitsek Jenő, több közös közlésük is megjelent (Hoffmann ed. 2001. 327–328., 331–332.), valamint Murádin László (Hoffmann ed. 2001. 355.).

A külső régiók magyar helységneveinek folyamatos kodifikációja nagy adóssága a XX. századi magyar névtudománynak,⁸ és ez nehézségeket okozott az amúgy is sok vitát kiváltó „hivatalos” névhasználatban, de a mindennapi kapcsolatokban is megnehezítette a tájékozódást. A kodifikációt nem oldották ugyan meg, de a gyakorlatban hasznosnak bizonyultak az ún. helységnév-azonosító szótárak (Szabó A., M. –Szabó E., M. 1992; Sebők 1994 és különösen: Hajdú-Moharos 2000; Lelkes 1998; Wildner 1996). Szintén ilyen gyakorlati célt és a kérdés népszerűsítését szolgálja Murádin László több kiadványa (1997, 2000).

A személynevek névtörténeti kutatásában és az erre vonatkozó szintézisek megvalósításában az erdélyi anyag tekintetében is jelentős szerepe volt Benkő Lorándnak⁹ és Kázmér Miklósnak.¹⁰ Hajdú Mihály a moldvai csángók 1696. évi összeírásának névtani vizsgálatát végezte el (1997), de fontosak Szabó T. Ádám publikációi is (l. Hoffmann ed. 2001. 408.). Az erdélyiek közül B. Gergely Piroska Magyarországon is folytatta Kolozsváron évtizedekkel korábban elkezdett névtani vizsgálatait. Az erre az időszakra eső újabb tanulmányai arról tanúskodnak, hogy nyelvtörténészként a történeti névadás és névhasználat kérdései foglalkoztatják (1993, 1995), az erdélyi felekezetek névhasználati gyakorlata (1997b, 1998a,b), valamint a névhasználatban megmutatkozó vallási és etnikai összefüggések (1999a,b). Már Kolozsváron is tervei között szerepelt egy összesítő személynévarchívum létrehozása, újabb publikációiból kivehetően a szintézist egyre sürgetőbb feladatnak tartja. A személynevekben megmutatkozó magyar–román nyelvi kontaktusokat Janitsek Jenő (1997) és Zsemlyei János vizsgálta (1997).

8 Semmiképpen nem fogadható el, hogy az utódállamok akadémiai saját hatáskörükben végezzék el ezt a feladatot, mint legutóbb Romániában történt.

9 A bibliográfiai összefoglalást l. Hoffmann ed. 2001. 377–378.

10 A bibliográfiai jegyzéket l. Hoffmann ed. 2001. 394.

Az élő személynevek gyűjtésében és publikálásában a kisebb közlések mellett (Bálint–Bodó é. n., Hints Miklós, Janitsek Jenő¹¹) az igényesebb monografikus feldolgozást tekinthetjük eszményinek, amely valamely kisebb-nagyobb régió teljes névanyagát tartalmazza, és így mind a névélettani, mind a helyi jelenségek feltárását lehetővé teszi. Ebben az időszakban jelent meg egy korábbi, ilyen igényű doktori értekezés Kovácsné József Magda munkájaként (1991, 1993) az udvarhelyszéki Havasalja személyneveiről, és elkészült egy új, egyelőre még nem publikált doktori értekezés a Szamosház névanyagáról (Lovas 2000).

A személynévkutatásban is egyre inkább érvényesülnek a névdivatot, névhasználatot nyomon követő szociológiai, szociálpszichológiai szempontok (Bura 1996, 1997a). Általában a doktori értekezéseket kivéve a névtanban is viszonylag ritka az elméleti vagy akár a módszertani megközelítés,¹² mint ahogy az egyéb, ritkább névtípusok sem részesülnek kellő figyelemben.¹³

2.4. Nyelvi kölcsönhatás

A nyelv történeti és földrajzi dimenzióinak vizsgálatához hasonlóan, amelyben kétségtelenül fontos ösztönzést jelentett Erdély nyelvi múltja és nyelvi jelene, valamint a felelősség és az elkötelezettség a saját közösség sorskérdései iránt, szintén a sokszínű nyelvi és kulturális környezet kínálja föl a nyelvközi és a kultúraközi kutatási témákat, általában a nyelv társadalmi dimenzióját és a kultúrával való szoros kapcsolatát. A nyelvi kontaktusok vizsgálatának a kolozsvári nyelvészeti iskola kutatási módszertanában volt egy nyelvtörténeti megközelítése Szabó T. Attila és munkatársai munkásságában, és volt egy dialektológiai, általános nyelvészeti szempontú vizsgálata a Márton Gyula által vezetett csoport működésében. Ebben a hagyományos szemléletben a kontaktuselemek (főként kölcsönszavak) felleltározása, valamint etimológiai, szótörténeti, szóföldrajzi elemzése, a kölcsönzés nyelvi mechanizmusának, esetenként művelődéstörténeti vonatkozásainak tisztázása állt előtérben. E megközelítés egyoldalúsága különösen az élőnyelvi anyag vizsgálatában mutatkozott meg, alkalmatlannak bizonyult ugyanis a kontaktus és az interferencia elkülönítésére, az aktív kétnyelvűséggel összefüggő dinamikus

11 Ez utóbbiakra l. szintén Hoffmann ed. 2001. 391., 392.

12 Erre nézve l. mégis: Péntek 1997a,b.

13 Tamási írói névadását tárgyalta Kovácsné József Magda (1994), az erdélyi magyar csillagnevekről pedig Zsigmond Győző közölt tanulmányt (1997).

jelenségek megvilágítására. A hatvanas-hetvenes években ennek nem voltak meg sem a tudományelméleti és módszertani feltételei, sem a tárgyilagosságot megközelítés külső (ideológiai) feltételei.

A kilencvenes évek elején hárultak el az ideológiai tiltások, tabuk, és következett be a szociolingvisztika térhódítása. Ennek következményeként a figyelem közvetlenül a nyelvi kontaktussal és a nyelvi interferenciával összefüggő jelenségekre és folyamatokra irányulhatott, a régióknban egyre általánosabb kétnyelvűség jellegére és dinamizmusára. Még az 1977-ben publikált szintézis korpuszára épül Benő Attila kontaktológiai témájú, de új szemléletű monográfiája és az ezzel összefüggő több publikációja (1999, 2000a,b, 2001a,b,c), Zsemlyei János a szókölcsönzés és a kétnyelvűség, valamint a nyelvi hatás más aspektusait elemzi (1993, 1994, 1995a,b, 2000), a csángók körében Murádin László (1994b), a nyelvi kontaktusok és az etnikus folyamatok kapcsolatát vizsgálta Péntek János (1996b), újabb kölcsönelemeket tárt föl Faragó József (1992), Fazekas Tiborc (1998). Tamás Lajosnak a magyar nyelvnek a románra gyakorolt hatásáról még a hatvanas években megjelent összefoglaló munkája után az erdélyi magyar romanisták (Balázs László, Király Ferenc, Kiss Emese) folytatták e kérdés vizsgálatát, legfontosabb munkáik azonban kiadatlanok maradtak. 1990 után pedig a román nyelvészet továbbra is figyelmen kívül hagyja a magyar nyelv hatáskérdését, ennek a témának csak halvány nyomaival találkozunk a szakirodalomban (Bereczki 1995; Vintilă 1999). Örvendetes viszont, hogy egyre több fiatal kutató foglalkozik a magyar–német (sváb) nyelvi kapcsolatokkal (Knecht 1999; Melika 1999).

2.5. Szociolingvisztika

1990-ben nyílt meg a lehetősége annak, hogy erdélyi kutatók is bekapcsolódjanak a néhány évvel korábban megkezdett Kárpát-medencei szociolingvisztikai kutatásokba. Ennek első érzékelhető jele volt, hogy 1990 szeptemberében már többen jelen voltak és előadást tartottak az akadémiai Nyelvtudományi Intézet budapesti 3. Élőnyelvi Konferenciáján,¹⁴ a folytatásra a következő évben Kolozsváron került sor, 1992 őszén pedig az MTA Magyar Nyelvi Bizottsága szervezett nyelvművelő és szaknyelvi konferenciát.¹⁵ 1995 májusában a IV. Kárpát-medencei Kétnyelvű-

14 Ennek anyaga Kontra Miklós szerkesztésében jelent meg 1992-ben az Intézet kiadásában: *Társadalmi és területi változatok a magyar nyelvben* címmel.

15 A két konferencia teljes anyaga a *Magyar Nyelvőr* 117. évfolyamának 4. számaként jelent meg 1993-ban.

ségi és Kultúrökológiai Tanácskozáson Gödöllőn szinte testületileg szerepeltek az erdélyiek kutatási beszámolóikkal.¹⁶ A változást követő első időszakban fontos vizsgálati témának bizonyult az erdélyi menekültek, áttelepültek nyelvi frusztrációja az anyaországban, majd az alkalmazkodás az új környezethez (Bartha 1991, 1992). A kilencvenes években több nagyszabású szociológiai felmérés is vizsgálta a kisebbségi közösségek identitását, az identitás változását, a nyelvnek és más tényezőknek az identitásban játszott szerepét (erre összefoglalásként l. Gereben 1999).

Közben már 1993-tól megkezdődött annak a nagyobb szabású kutatási programnak az előkészítése, amely a megjelenő sorozatban „A magyar nyelv a Kárpát-medencében a XX. század végén” elnevezéssel azonos szemlélet és igény, összehangolt kutatási módszertan alapján tárja föl és rögzíti a külső régiók kisebbségi magyarságának nyelvi helyzetét. Ennek a kutatásnak az Erdélyre vonatkozó szintézise még nem jelent meg ugyan, de az ezzel összefüggésben vagy ezzel párhuzamosan közölt tanulmányok jelentős mértékben tisztázták a magyar nyelvhasználat körülményeit, jogi és demográfiai feltételeit, tipikus nyelvi helyzeteket, a kisebbségi nyelvváltozat jellegét és állapotát (Bodó szerk. 1996; Keszeg 2001; Orbán–Vetési 2001; Péntek 1993b; 1994a,b, 1996a, 1997/1998, 1998c, 2001b,c; Posgay 1995; Pozsony szerk. é. n.; Roth E. 2000; Somkereki 2000 stb). Az elemzés felszínre hozta pl. az anyanyelv meghatározó szerepét az identitásban (Fodor K. 1995; Péntek 2001b), a hitélet és a nyelvhasználat felekezetenként eltérő kapcsolatát (Péntek 2001a. 184–193.), az anyanyelv szakralizációját olyan közösségekben, amelyek már átették a nyelvcserén (Vetési 1991, 1996), valamint azt, hogy a (szakrális) ritualizált szövegek rendszerint reliktumként túléltek a nyelvcserét (Péntek 1997e; Tánczos 2000b).

A tárgyilagos látülethez föltétlenül hozzátartozik a kétnyelvűsödés folyamatának és a kiterjedt (kollektív, családi stb.) kétnyelvűség jelenségének a vizsgálata, minél több esettanulmány készítése. A kétnyelvűség dinamizmusa és változatos tipológiája azért bizonyult fontosnak a vizsgálatokban (Murádin 1993b, 1995; Murvai szerk. 1999, 2001; Péntek

16 Ezeket az előadásokat, amelyek széles tematikai spektrumban érintik a kétnyelvűség elméletét (Péntek 1995a), a nyelvi kontaktus és a kétnyelvűség kapcsolatát (Zsemlyei J. 1995a), a kétnyelvűség és a nyelvvesztés összefüggését (Máthé 1995; Veress 1995), a moldvai csángók nyelváltásának egy aspektusát (Tánczos 1995b), a nyelvhasználat székelvűségi (regionális) normáit (Szász M. 1995), valamint egy országos helyesírási felmérés tanulságait, a *Kétnyelvűség* III. évfolyamának 1. és 2. száma tartalmazza.

1995a, 1996c; Szabó Á., T. 1995), mert a kiegyensúlyozottság és a dominancia, a szimmetria és az aszimmetria, a hozzátoldó és a felcserélő jelleg határozza meg a stabilitást vagy az instabilitást, a kétnyelvűségnek a nyelvcsere irányába való elmozdulását. A bánági többnyelvűség külföldi kutatók érdeklődését is kiváltotta (Laihonen 2001). Az erdélyi nagyvárosokban a fiatalokra jellemző nemzedéki kétnyelvűséget, kód- és nyelv-váltást Veress Márta vizsgálja (1995, 2000), a moldvai csángók, valamint más szigetek és szórványok nyelvcserejét többen is (pl. Fodor K. 1995; Máthé 1995; Tánczos 1995b; Vetési 2001), a családon belüli kétnyelvűséget és nyelvcserejét Fodor Dóra (2000). A Nagykároly környéki svábok sváb–magyar kétnyelvűségét, ill. nyelvcserejét, valamint XX. század végi részleges disszimilációjukat fiatal kutatók tanulmányozzák, rekonstruálják (Rácz 1999; Szabó Cs. 2000).

2.6. Stilisztika, szövegtan

Hovatovább négy évtizedes múltra tekintenek vissza a kolozsvári nyelvészeti iskola stílustörténeti, stilisztikai kutatásai. Sokáig szinte kizárólag ez a terület jelentette a korszerű elméleti igényű tájékozódást, a nyelvtudomány egymást követő irányzatainak befogadását és alkalmazását. Ebben Szabó Zoltánnak volt irányító szerepe. Az elmúlt évtizedben is ő volt a témavezetője több doktori dolgozatnak, az oktatásban is részt vett, közben szinte folyamatosan vendégtanárként több magyarországi egyetemen is meghonosította az ott addig nem oktatott stílustörténetet, és szorosabb kapcsolatot épített ki a Szathmári István által vezetett budapesti stíluskutató csoporttal. Stílustörténeti szintézisének, *A magyar szépirói stílus történetének fő irányai* című munkájának új, átdolgozott változata jelent meg 1998-ban Budapesten. Munkatársai közül ebben az időszakban is fontos elméleti és alkalmazott stilisztikai dolgozatokat közölt Józsa Nagy Mária (1991, 1997) és Péntek Dombi Erzsébet (1997).

A stilisztika társtudománya és alapja a szövegtan, elméleti alapként általában a szemiotika szerepel, rendszerint a szövegtannal egyesítve, azaz szemiotikai szövegtanként. Eddig is jellemző volt rá az interdiszciplinaritás, ez a jellege egyre erősödik a kutatás minden szintjén, főleg a film- és a színművészettel való kapcsolatában. Mindez jól tükröződik a doktori értekezésekben is: a stílustörténeti kutatásoknak továbbra is kedvelt témája a magyar szecesszió (Sajter 1990, 1999), összehasonlító stilisztikai témaként is (Ajtay-Horváth 2001), valamint a filmstílus és az irodalmi stílus kölcsönhatása (Pethő 1999).

Maga Szabó Zoltán az elmúlt tíz évben elsősorban stíluselméleti kérdésekkel foglalkozott, fő témája egy új, szemiotikai textológiára alapozott stílustörténet-elmélet kidolgozása (1995b, 1996, 1999a), valamint a stilisztika belső és külső összefüggéseire vonatkozó elméleti kérdések (1991, 1995a, 1998, 1999b, 2001a,b). Az elméleti kérdések alkalmazásának eredményei is számottevőek munkásságában (1997, 2000).¹⁷

A stilisztika alapjául is szolgáló modern szövegtan kétségtelenül a mai nyelvtudomány integráló diszciplínája. A hazai kutatók közül jelentősnek tekinthetők Murvai Olgának a szövegre irányuló vizsgálatai (1997c, 2001), érintőlegesen foglalkozott e témával Keszeg Vilmos (1997a) és Péntek János (1997e).

2.7. Kognitív nyelvészet, pszicholingvisztika

A pszicholingvisztika mint fontos interdiszciplináris terület és a kognitív szemlélet térhódítása újnak tekinthető az erdélyi magyar nyelvtudományban és a rokontudományokban. Az előbbi azért, mert korábban az oktatás- és tudománypolitika szűklátókörűsége miatt hosszú időn át szünetelt a képzés és visszaszorult a kutatás a pszichológiában és a pszicholingvisztikában, a kognitív tudományok pedig igazi újdonságnak számítottak a kilencvenes években. A kognitív nyelvészet, kognitív szemantika egyetemi oktatásában és kutatási programok elindításában Szilágyi N. Sándor révén a kolozsvári tanszék mindenképpen kezdeményező szerepet játszott. A kognitív megközelítés Szilágyit már 1990 előtt is foglalkoztatta, miután pedig az egyetemre kerülhetett, speciális kollégiumként és a magiszteri program tárgyaként rendszeresen előadja (1996). Az 1992 óta irányításával elkészült, kiadásra érett húsznál több szakdolgozat és magiszteri dolgozat egy átfogó kutatási terv megvalósulásának tekinthetők (pl. Czier A.: *A nemzet* szó szemantikája; Galaczi Á.: *A RAJ-TA* viszony szemantikája a magyarban; Páll L.: *A BENNE* viszony szemantikája a magyarban; Andor E.: *Az EL* igekötős igék szemantikája; Dénes H.: *A birtokviszony* szemantikája a magyarban stb.). A nyelvi kontaktusok (Benő 2000a,c) és a kétnyelvűség vizsgálatát (Fodor D. 2000) is új szempontokkal gazdagította a kognitív szemlélet.

A pszichológiai képzés újraindulásával a szaktanszék többnyire fiatal oktatói is a kognitív témák felé tájékozódtak. Az általuk 2000-ben elindított *Erdélyi Pszichológiai Szemle*, valamint az általánosabb profilú

17 Az újabb kutatási eredmények összefoglalásában Szabó Zoltán is segítségemre volt.

Lélekjelenlét jelentős mértékben ezt a modern szemléletet követi és közvetíti (Kovács 2000; Kovács–Téglás 1999; Péntek I. 2000; Roth M. 2000). E folyóiratoknak, amelyek szerzői között jeles magyarországi és nyugati szakembereket is ott találunk (Pléh 2000), jelentős szerepük lehet mind a pszichológia, mind az interdiszciplináris kutatások ösztönzésében, a korszerű tájékozódásban és a friss eredmények publikálásában.

3. Az alkalmazás területei

Szaktudományunk oktatásának és művelésének szűk és szervezetlen volta talán leginkább abban mutatkozik meg, hogy a mindennapok gyakorlatában oly fontos alkalmazott nyelvészet széles köréből és változatos témáiból csak kevésnek van arra szakosodott művelője. E kevés közül minden bizonnyal legfontosabb az *anyanyelv-pedagógia*. Az oktatáskutatásnak és az anyanyelv-pedagógiai kutatásoknak nincs önálló intézménye, így e témák is jelentős részben az egyetem oktatóira hárulnak.¹⁸ A Csíkszeredában megindított módszertani lap, a *NyIT (Nyelv, Irodalom, Tanítás)* inkább az irodalomtanítás fórumának bizonyult. A korábbi időszakhoz képest mégis előrelépésnek tekinthető, hogy elkészült egy felmérés az iskolai helyesírás országos helyzetéről (Pletl 1997), több tanulságos vizsgálat és elemzés az anyanyelvoktatás szociolingvisztikai vonatkozásairól (Gyarmathy–Smythe 2000; Péntek 1998a, 2001c; Sándor szerk. 2000; Somkerekci 2000), a nyelvi kreativitás kérdésköréről (Nagy J., L.–Péntek 2000). Noha jelentős, az anyanyelvet, az anyanyelv tanítását és tanulását korszerűen bemutató módszertani kézikönyvek, segédkönyvek, tanulmányok jelentek meg (Péntek Dombi 1991, 2000; Szilágyi 2000; Toró–Tánczos 2000 stb.), és erőfeszítések történtek a magyar iskolai oktatásának tantervi megalapozására is (Fóris Ferenczi 1997), a helyi és az országos szakirányítás és szakfelügyelet hiánya miatt kétségtelenül romlott az anyanyelv iskolai státusa és oktatásának eredményessége.

Módszertanilag egyelőre kidolgozatlan az a sajátos oktatási feladat, amely nyelvésztést, nyelvi rehabilitációt jelentene azok számára, akiknek kétnyelvűségében már a másodnyelv dominál, vagy esetleg el is jutottak a nyelvcsere, a nyelvi asszimiláció végső szakaszába. Az elmúlt évtizedben inkább csak empirikus tapasztalatgyűjtésről és kísérletezésről beszélhetünk a moldvai csángó gyerekek, fiatalok magyarországi és szé-

18 Minderről részletesebben l. Péntek 1999a. 9–83.

kelyföldi (Borbáth 1996; Páll-Gecse 1996) oktatásában, a szórványtáborokban. Elkészült ugyan egy kísérleti jellegű ábécéskönyv a csángó gyerekek számára (Csicsó 1995; Sándor 1996), gyakorlati használatának és további oktatási anyagok kidolgozásának fő akadályá azonban, hogy moldvai magyar településeken egyelőre az oktatással kapcsolatos konfliktusok jelentenek nagyobb gondot, mint maga az oktatás.

A *magyar mint idegen nyelv* oktatásának megalapozása jórészt az erre szakosodott bukaresti hungarológiai tanszékre hárult (Murvai 1997b). A románok magyar nyelv iránti érdeklődése még a felsőoktatásban is csekély, noha Erdélyben általában valamelyest javul nyelvünk presztízse (Péntek 1997d), így máris érzékelhető a korszerű nyelvkönyvek és a kétnyelvű szótárak iránti sürgető igény. A legnagyobb hiány, hogy máig nem jelent meg a kolozsvári akadémiai intézetben évtizedek óta készülő magyar–román nagyszótár, csak annak egy újabb zsebszótárváltozata (Szász 1999). Az 1964-es román–magyar nagyszótár rég átdolgozásra, kiegészítésre szorul, noha van egy valamivel újabb kiadású román–magyar kézi-szótárunk (Bakos 1992). A nyelvtanulásnak és a fordítók munkájának egyaránt nélkülözhetetlen eszköze a Murvai Olga munkájaként megjelent magyar–román és román–magyar kifejezések szótára (2000a,b).

A *nyelvművelés* és az anyanyelvi mozgalom szorosan kapcsolódik az anyanyelvi oktatáshoz. A korábbi iskolai nyelvápolás intézményesülésének tekinthető az 1992-ben létrejött *Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége*. A mozgalom azóta kiterjedt és szakmailag megerősödött: a szövetség közreműködött a hivatásos beszélők, az újságírók nyelvi képzésében (Ördög-Gyárfás szerk. 1996; Wacha 1999), évente szakmai tanfolyamokat és tematikus konferenciákat szervezett, kiadványsorozata, az *AESZ-füzetek* (az előbbieken kívül: Molnár 1999; Péntek 1999b), a nyelvhasználat, a nyelvi műveltség fontos kérdéseit állítja előtérbe. A hagyományos nyelv-művelés is átalakult: a nyelvi kultúrával foglalkozó rovatok, kiadványok tudomásul veszik a nyelvi norma pluralizmusát, a helyi nyelvi változatok értékét és érvényességi körét, a kiterjedt kétnyelvűség tényét, ugyanakkor fontosnak tartják a viszonylagos nyelvi egység fenntartását a közmagyarban és az irodalmi nyelvben (Brauch 2001; Bura 2001; Dánielisz 1997; Komoróczy 1994; Murádin 1993a, 1996 stb.).

A *nyelvi tervezés* területén a státustervezés kisebbségpolitikai, nyelvpolitikai feladat, és így a nyelvészetnek csak ennek megalapozásában lehet szerepe. Nem hiányzott ugyan az időnkénti konzultáció a politikusok részéről, de ez nem is volt rendszeres, intézményes jellegű. A szociolingvisztikai kutatások keretében készült el néhány olyan dolgozat,

amelynek nyelvpolitikai implikációi vannak (Péntek 2001a. 73–134.; Sándor szerk. 2000; Szilágyi 2001).

A nyelvi állomány tervezése (korpusztervezés) már határozottan az alkalmazott nyelvészet körébe tartozó szakmai feladat. Ennek egyik vonatkozása a hosszú időn át sok tekintetben csak az anyaországra korlátozódó, merev magyar nyelvi kodifikáció kiterjesztése a külső nyelvi régiókra. Ez valósul meg a *Magyar értelmező kéziszótár* új kiadásának előkészítésében, amely már tartalmazni fogja a kisebbségi nyelvhasználat jellegzetes lexémáit is. Ilyen jellegű bővítés, pótlás történt a *Nyelvi illetan* újabb változatában,¹⁹ a *Helyesírásunk. Szabályzat és szójegyzék* 9. kiadásában,²⁰ a *Magyar szókincstár* pedig már 1998-as megjelenésekor eleve érvényesítette ezt a szempontot.²¹

A kisebbségi nyelvváltozatra irányuló vizsgálatok legfőbb tanulsága az volt, hogy a nyelvhasználat és az oktatás korlátozása, valamint a beszélők elszigeteltsége miatt némely nyelvi változatok, elsősorban a szaknyelvek, elsovadtak, különfejlődtek. Emiatt vált fontos és sürgető feladattá a korpusztervezésben a magyar szaknyelvi terminológia pótlása, egységesítése és korszerűsítése. A magyar nyelv státusát kedvezően érintő új szabályozások szükségessé tették mindenekelőtt egy közigazgatási szótár elkészítését, amelynek első változata 2000-ben jelent meg (Fazakas szerk.). Elkészült egy angol–magyar–román számítástechnikai kisszótár (Bara–Telegdi 1993), valamint szintén szerényebb változatban egy vállalkozói (Réz 1994) és egy gyakorlati gazdasági szótár (Vesselényi 1992). Az egyes diszciplínák egyetemi jegyzeteinek és közoktatásbeli tankönyveinek eredeti szövegeiben és románból készült fordításaiban a szaknyelv és a terminológia egységesítését, anyanyelvűsítését az Erdélyi Tankönyvtanács munkatársai végzik.

4. Viták és tendenciák

Ez a század- és ezredvégi évtized, mint a legtöbb tudományban, a nyelvtudomány történetében is korszakzáró és egyben új perspektívákat

19 Deme László, Grétsy László és Wacha Imre szerkesztésében 1999-ben jelent meg Budapesten a Szemimpex Kiadónál.

20 Teljes alcíme szerint *Szabályzat és szójegyzék az iskolák számára. Példaanyagában átdolgozott, bővített kiadás*, Budapest, Tankönyvkiadó.

21 *Rokon értelmű szavak, szólások és ellentétek szótára*. Főszerk. Kiss Gábor. Budapest, Tinta Kiadó.

megnyitó időszak volt. Ennek egyik oka a technikai lehetőségek szinte váratlan és hihetetlen kínálata az adatok és korpuszok feltárásában, rögzítésében, tárolásában, feldolgozásában, a szakmai információk korlátlan áramlásában, magának a kommunikációnak a gyorsaságában és határtalanságában. A korábban joggal elmarasztalt pozitivisták adatközpontúság most méreteiben megsokszorozódva sok esetben újra szakmai követelménnyé és technikai kérdéssé vált, belátható közelségbe került a XX. század nagy cédulagyűjteményeinek feldolgozása számítógépes szótárakban, adattárakban. Ez a lehetőség gyorsította föl például a két erdélyi nyelvatlasz, az *RMNyA*. és a *SziINyA*. kiadását. A mi térségünkben a társadalomtudományok számára felszabadító hatása volt a politikai rendszer átalakulásának, az ideológiai és politikai előírások és korlátozások megszűnésének. Mindettől bizonyára nem független az olyan integratív tudományok előretörése, mint a szövegtan (szövegnyelvészet, szöveg-szemiotika) és a kognitív tudományoké. Általában ezt máris pragmatikai és kognitív fordulatként ítélik meg a tudománytörténészek, az ún. külső nyelvészet és az interdiszciplináris területek térhódításaként.

A magyar nyelvtudomány diszciplinái, témái és prioritásai is ennek megfelelően rendeződnek át. Az élőnyelvi vizsgálatok integrálják például a hagyományos nyelvjáráskutatást és a modern szociolingvisztikát. Fontossá vált a nyelv társadalmi dimenziója, amelyről az előző század több nyelvészeti irányzata nem is vett tudomást, a nyelv és a kultúra kapcsolata olyan diszciplinákban, mint az interlingvisztika, az etnolingvisztika, a beszélés néprajza vagy az antropológiai nyelvészet. Leglátványosabb mégis az alkalmazott nyelvészet térhódítása: a nyelvpedagógiáé (anyanyelv, idegen nyelv oktatása), a fordítástudományé, a nyelvpolitikaé stb. Ez az átrendeződés érintette az erdélyi magyar nyelvtudományt is, és a továbbiakban is bizonyára ez határozza meg az egyes műhelyek és kutatók tájékozódását a szociolingvisztika, a kognitív nyelvészet, a szövegtan és különösen az alkalmazott nyelvészet irányában.

Az elmúlt évtized heves, néha bostrányos vitái részben a diszciplináknak a fentebb jelzett átrendeződésével kapcsolatosak (az új mindig túlzásként, gyakran agresszív módon lép föl), nemzedéki ellentét is kifejeződik bennük, és főképpen annak az új helyzetnek a megítélése volt ellentmondásos, hogy a kisebbségi magyar anyanyelvűek saját nyelvváltozataikkal és kétnyelvűségükkel közelebb kerültek a nemzeti kommunikáció belső köréhez. Ilyen alapvető vitatéma volt, hogy a külső régiókban a különfejlődést kell-e kodifikálni vagy a viszonylagos nyelvi egységet kell erősíteni a magyar nyelvi kodifikáció kiterjesztésével, hogy indokolt

és ajánlatos-e ezekben a régiókban diglossziás nyelvi struktúra kialakítása, hogy több központúnak tekinthető-e a magyar nyelv jelenlegi helyzete, hogy a kiterjedt kétnyelvűség teljes egészében pozitív vagy negatív jelenségnek minősíthető-e, van-e kapcsolata a kétnyelvűségnek és a nyelvi asszimilációnak. A hagyományos dialektológiával szembeállították az élőnyelvi szociolingvisztikai kutatásokat, a nyelvműveléssel a nyelvi tervezést, az értékeléssel a leírást, a tudatos beavatkozás lehetőségével szemben a nyelv spontán tenyészetének elvét stb.²²

Az erdélyi nyelvészek körében megszűnt a korábbi belterjesség, sokféle szemlélet és egyéni megközelítés érvényesül, de a fenti alapvető kérdések megítélésében egyetértés van közöttük. Talán csak a konkrét jelenségek, szavak, terminusok váltottak ki vitát abban a tekintetben, hogy meddig lehetséges a nyelvi egység helyreállítása a közmagyar keretén belül, és hol kell elfogadni, tudomásul venni az akár a kétnyelvűséggel összefüggő regionális változatokat. Ez is inkább a sajtó vitája volt és a folyamatos kodifikáció gondja, a szakmabeliek ugyanis tudják, hogy pl. a tudományos terminológiában alapvető követelmény az egységesség és az egyértelműség, de a köznyelvben természetes a regionális változatosság, és azt is tudják, hogy pl. a közigazgatási terminológiában az adott állam adminisztratív rendszerének kell tükröződnie. Hasonlóképpen egyöntetűen ítélik meg a moldvai magyar nyelvi változat (a csángó nyelvjárás) státusát, az alapvető nyelvi jogok kérdését, a magyar nyelv státusával kapcsolatos elvárásokat stb. Azt pedig aggasztónak tartják, hogy az anyanyelvi oktatás éppen az anyanyelv oktatását hanyagolja el, mintegy az irodalomtudománnyal helyettesíti, és hogy nincs kellőképpen tekintettel a környezeti (nyelvjárási) változatokra, és ezzel saját hatékonyságát rontja.

5. Következtetések

Kisebbségi körülmények között az eredmények megítélésének és a további tervezésnek is alapvető szempontja annak tudomásul vétele, hogy a tudományművelés intézményrendszere és személyi állománya egyéb külső feltételtől függetlenül is szűk, szubkritikus, mint ahogy némely vonatkozásában maga a magyar tudomány is az. Állami, hatósági vezérlése nem lehetséges (nem is kívánatos), de biztos költségvetési tá-

²² A vitatott témák egy részét jól tükrözi a Kontra-Saly szerkesztésében megjelent kötet (1998).

mogatásra sem számíthat. Ez is indokolja a fokozottabb önszerveződést, a belső összehangolást és a kritika formájában megvalósuló felügyeletet és szelekciót. A nyelvészeti kutatások sem terjedhetnek ki a nyelvtudomány egészére, ezért meg kell találni az egyensúlyt a helyi témák, közösségi igények és az egyéni hajlamok, elképzelések, valamint a kutatás és az oktatás között. Ezt az egyes intézményekben irányítani lehet, az egyéni tájékozódás pedig célszerű pályázati programokkal befolyásolható.

A helyi témáknak, helyi igényeknek párosulniuk kell az egyetemes tudomány elméleti és módszertani korszerűségével, kapcsolódniuk kell annak egyetemes hálózatához. A tudományművelés semmilyen körülmények között nem lehet provinciális, nem lehet dilettáns. Környezetünkben mindig nagyobb ennek a veszélye. Gyakran pedig maga a helyzet kényszeríti rá a kutatóra a szakmai szempontból gyanús polihisztorkodást vagy a szintén nem kívánatos gyakori pályamódosítást.

A térség, ahol élünk, a szellemi értékek és igények tekintetében többnyire konzervatív, néha feudális, többre értékeli a tekintélyt, mint a reális szellemi képességet. Ezen is folyamatosan változtatni kell a hagyomány(os érték) és a korszerű kreatív képesség egyensúlyának keresésével, a fiatal tehetségek bátorításával. A nyelvészeti témák kutatásában ez azt is jelenti, hogy adat és elmélet kettősségében az elméleti tájékozódás a korszerűség és az egyetemesség követelménye, az alapkutatás és az alkalmazás viszonyában pedig helyi igényként és aktuális trendként is egyre inkább az alkalmazás kerül előtérbe.

Az alkotó, értékteremtő léggör a szellemi függetlenséget is feltételezi, ugyanakkor bizonyos értelemben egzisztenciálisan minden kutató függő helyzetben van. Ennek most két érzékelhető veszélye van. Az egyik az anyagi csábítás: voltak olyan kutatások, amelyekben nyilvánvaló volt, hogy a megrendelő, a pályáztató elvárta vagy meg is rendelte az interpretálás módját, gyakorlatilag a kutatás végeredményét. A másik a politikai befolyásolás: a nyelv az identitás fontos eleme, a nyelvhasználat, a nyelvi státus rendezése a kisebbségpolitika alapvető célja. Emiatt gyakori a szereptévesztés: a politikusok szakmai kérdésekben döntenek konzultáció nélkül, vagy ilyen kérdésekbe szólnak bele, állandóan él az a kísértés, hogy a szakmai intézményeket alárendeljék a politikának. Ez nem jelenti azt, hogy a tudomány művelői ne volnának szolidárisak saját közösségükkel, de alapvetően más a szakmai elkötelezettség, és más az aktuálpolitikai lekötöttség.

6. A fejlesztés kívánatos irányai

A tudományban nem lehet és nem is kell új életet kezdeni. Függetlenül attól, hogyan ítéljük meg őket, még jó néhány éven át folytatni kell az előző nemzedék által kezdeményezett, jórészt el is végzett, még le nem zárt munkálatokat: az *Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár* szerkesztését és kiadását, további félben lévő vagy kéziratban maradt nyelvföldrajzi, dialektológiai munkákat (atlaszok, szótárak). Kívánatos volna, hogy a sok energiát felemésztő helynévkutatásban egységes elgondolás alapján és szervezeten a szintézisek valósuljanak meg. A dialektológiával szemben az igény kettős: részint egyre sürgetőbbek a szintézisek (az erdélyi magyar nyelvjárásokról, monografikus leírás az egyes nyelvjárásokról stb.), részint elvárható a nyelvjárasi jelenségek korszerű szociolingvisztikai vizsgálata (változásvizsgálat, attitűd, nyelvjárás és anyanyelvoktatás, két-nyelvűség a nyelvjárásokban stb.). A folyamatban lévő, évtizedek óta elhúzódnó munkálatok ütemét kívánatos volna felgyorsítani, a további tervezésben pedig lehetőleg reálisan kellene felmérni a rendelkezésre álló szellemi erőket és az időbeli távlatot.

Az egyetemi oktatás és a közoktatás igényei miatt sem lehet lemondani a leíró nyelvészeti kutatásokról, az ilyen jellegű kézikönyvek, tankönyvek írásáról. Ennek van egy rendszernyelvészeti vonatkozása, és ebben nagy adósságai vannak az erdélyi nyelvtudománynak, és van egy alkalmazott, anyanyelvoktatási területe, amely közvetlenül meghatározza, hogy milyen magyar nyelvet, és hogy milyen magyar nyelven oktatnak az iskolában. A kisebbségi nyelvhasználat és nyelvi helyzet szociolingvisztikai értelemben vett erdélyi láttelepe is rövidesen elkészül, így a továbbiakban itt is az alkalmazott területekre, a nyelvi tervezésre lehet koncentrálni (szaknyelvek, szótárak, tankönyvek stb.).

Általánosabb, elméleti és gyakorlati fontosságuk van továbbra is az Erdélyben rég meghonosodott stilisztikai, szövegnyelvészeti kutatásoknak. A kognitív szemlélet és a pszicholingvisztika pedig olyan új paradigmát jelent, amelynek a következő évtizedekben meghatározó szerepe lesz a humántudományok művelésében.

SZAKIRODALOM

- AJTAY-HORVÁTH Magda
2001 *A szecesszió stílusjegyei a századforduló magyar és angol irodalmában*. Kolozsvár, EME (Erdélyi Tudományos Füzetek 232.)
- BAKOS Ferenc
1992 *Román–magyar kéziszótár*. Budapest–Bukarest, Akadémiai–Kriterion
- BÁLINT Emese–BODÓ Csanád
é. n. Csíkfalu személyneve. In: Pozsony Ferenc (szerk.): *Csángósors*. A Magyarágkutató Könyvtára 23. Budapest. é. n. 119–130.
- BALOGH Dezső
1990 A többesjel funkciójáról. *NyIrK* 34. 1. 71–74.
- BARA Gyula–TELEGDI Péter
1993 *Angol–magyar–román számítástechnikai kieszótár*. Budapest–Bukarest, Kossuth–Kriterion
- BÁRTH János (szerk.)
1998 *Havasolja havasa*. Tanulmányok a székelyvársági hegyi tanyák népéről. Kecskemét
- BARTHA Csilla
1991 Erdélyi menekültek magyar nyelvi viszontagságai. *Regio*. 1. 77–87.
1992 Sztenderdizáció és/vagy nyelvi asszimiláció? Megjegyzések az erdélyi menekültek nyelvhasználatában észlelhető változásokról. In: Kontra Miklós (szerk.): *Társadalmi és területi változatok a magyar nyelvben*. Budapest, 19–28.
- BENEDEK Erika, H.
1997 Adalékok egy moldvai csángó falu népi növényismeretéhez. In: Pozsony Ferenc (szerk.): *Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 5*. Dolgozatok a moldvai csángók népi kultúrájáról. Kolozsvár, 150–168.
- BENKŐ Elek
1994 Rovásírásos bejegyzések Miskolci Csulyak István peregrinációs albumában. *Erdélyi Múzeum* 56. 1–2. 81–83.
1997 Módszer és gyakorlat a székely rovásírás kutatásában. *NyIrK* 41. 2. 177–183.
- BENKŐ Loránd
1990a A csángók eredete és települése a nyelvtudomány szemszögéből. *A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai* 186. Budapest.
1990b Adalékok a székelyek korai történetéhez. *Új Erdélyi Múzeum* 1. 1–2. 109–122.
1996 Anonymus Erdély-képe. *NyIrK* 40. 2. 151–159.
- BENŐ Attila
1999 A vizualitás szerepe a szókölcsonzésben. In: Keszeg Vilmos (szerk.): *Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 7*. 266–280.
2000a *A magyar–román nyelvi érintkezés jelentéstani kérdései*. Kolozsvár (a doktori értekezés kézírata)
2000b Az expresszivitás változásai román eredetű kölcsönszavainkban. *MNy* 96. 4. 436–445.

- 2000c Kognitív pszichológiai szempontok a nyelvi érintkezés vizsgálatában. *Erdélyi Pszichológiai Szemle* 1. 4. 31–41.
- 2001a A magyar–román nyelvi interferencia néhány szemantikai vonatkozása. In: Borbély Anna (szerk.): *Nyelvek és kultúrák érintkezése a Kárpát-medencében*. Budapest, MTA Nyelvtudományi Intézete, 37–44.
- 2001b Szempontok a kölcsönszók jelentésmódosulásának elemzésében. In: Papp György (szerk.): *A 11. Élnyelvi konferencia előadásai*. Újvidék (Novi Sad), 35–42.
- 2001c Kölcsönszó és jelentésmező-módosulás. *MNy* 97. 4. 446–459.
- BERECZKI Gábor**
- 1995 A román nyelv legrégebb magyar jövevényszavainak társadalmi és kulturális hátteréről. In: Laczkó Krisztina (szerk.): *Emlékkönyv Szathmári István hetvenedik születésnapjára*. Budapest, ELTE, 70–74.
- BINDER Pál**
- 1992 Megjegyzések a középkori erdélyi helynevek szász megfelelőiről. *Erdélyi Múzeum* 54. 1–4. 102–110.
- BÍRÓ Zoltán, A.**
- 1997 *Hétköznapi humorvilág*. Csíkszereda, Helyzet Könyvek
- BODÓ Barna (szerk.)**
- 1996 *Jelen és jövő a szórványkutatásban*. Temesvár, Szórványalapítvány
- BORBÁTH Erzsébet**
- 1996 A moldvai csángó gyermekek székelyföldi iskoláztatásának tapasztalatai. In: Csernicskó István–Várad Tamás (szerk.): *Kisebbségi magyar iskolai nyelvhasználat*. Budapest, 69–74.
- BORCSA János (szerk.)**
- 1994 *Szentkatolnai Bálint Gábor*. Kolozsvár, EME (Erdélyi Tudományos Füzetek 220.)
- BRAUCH Magda**
- 2001 *Magyarról magyarra*. Nyelvművelő írások. Székelyudvarhely, Erdélyi Gondolat
- BURA László**
- 1991 Szatmárnémeti történeti földrajzi nevei. In: Hajdú Mihály–Kiss Jenő (szerk.): *Emlékkönyv Benkő Loránd hetvenedik születésnapjára*. Budapest, ELTE, 119–132.
- 1996 Személynévhasználat – lexikográfiai gyakorlat. *Magyar Nyelvjárások* 32. 69–72.
- 1997a A névdivat nemzedéki változásai. *Magyar Nyelvjárások* 33. 71–92.
- 1997b *Szatmár megye történeti-etimológiai helységnévtára*. Kolozsvár, Stúdium
- 2001 *Éltetők, mindennapi anyanyelvünk*. Nyelvművelő írások. Csíkszereda, Státus
- CsángAtl.**
- 1991 *A moldvai csángó nyelvjárás atlasza*. I–II. Szerk.: Gálffy Mózses–Márton Gyula–Szabó T. Attila. A kiadást előkészítette: Murádin László–Pétek János. Budapest, A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 193.
- CSEKE Péter–HÁLA József (szerk.)**
- 2000 „A Homoród füzes partján...” Dolgozatok a Székelyföld és a Szászföld határvidékéről. Csíkszereda, Pro-Print

CSICSÓ Antal

1995 *Apró Ábécé – Abecedar mărunt*. Magyar nyelvi alapismeretek csángó-magyar gyermekek részére. Kolozsvár, Erdélyi Tankönyvtanács

CSOMORTÁNI Magdolna

1996a Felcsík helynevei 1. *Magyar Névtani Dolgozatok 149*. Budapest

1996b A romániai magyar helynévkutatás néhány időszerű kérdése. *Erdélyi Múzeum 58*. 3–4. 338–344.

2001 *Csík helynevei*. Kolozsvár (a doktori értekezés kézírata)

DÁNIELISZ Endre

1997 „*És áhítattal ejtétek a szót!*” Száz nyelvművelő cikk. Nagyvárad, Charta

DÁVID Gyula (szerk.)

1994 *Az Erdélyi Magyar Nyelvművelő Társaság kétszáz éve (1793–1993)*. Bartha János, Benkő Loránd, Benkő Samu, Éder Zoltán–Éder Zoltánné, Péntek János, Szathmári István stb., az 1993. dec. 4–5-i tudományos ülésszak előadásai. Kolozsvár, EME (Erdélyi Tudományos Füzetek 218.)

FARAGÓ József

1992 Mihai Eminescu román népköltési gyűjteményének magyar kölcsönszavai. *Erdélyi Múzeum 54*. 1–4. 110–115.

FAZAKAS Emese

1996 A nyelvi világmódel ideje a kései ómagyar kor nyelvemlékeinek tükrében (I). *NyIrK 40*. 1. 25–41., (II) 40. 2. 161–179.

1997 Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények XXI–XL. évfolyamának repertórium. *NyIrK 41*. 1. 89–108.

FAZAKAS Emese (szerk.)

2000 *Román–magyar közigazgatási szójegyzék*. Kolozsvár, Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége (AESZ-füzetek 7.)

FAZEKAS Tiborc

1998 Eddig nem vizsgált román jövevényszavak a bukovinai székely nyelvjárásban. In: Hajdú Mihály–Keszler Borbála (szerk.): *Emlékkönyv Abaffy Erzsébet 70. születésnapjára*. Budapest, ELTE, 33–37.

FERENCZI Géza

1990 A Székelyudvarhelyi Tudományos Könyvtár rovásírásos emléke. *NyIrK 34*. 1. 63–65.

1992 A székely rovásírás Erdélyben ma létező emlékei. In: Sándor Klára (szerk.): *Rovásírás a Kárpát-medencében*. Magyar Őstörténeti Könyvtár 4. Szeged, 51–68.

1994 A vargyasi székely rovásírásos emlék. *NyIrK 38*. 2. 147–150.

1995 Elmélkedés a régészetről és a székely rovásírásról. *NyIrK 39*. 2. 181–186.

1996 Jegyzetek a székely rovásírás köréből. *NyIrK 40*. 1. 49–52.

1997 *Székely rovásírásos emlékek*. Székelyudvarhely, Erdélyi Gondolat

1999 *A moldvai ősbib csángók*. Székelyudvarhely, Erdélyi Gondolat

FODOR Dóra

2000 Etnopszichológiai tényezők a kétnyelvűségben. *Erdélyi Pszichológiai Szemle 1*. 4. 77–95.

FODOR Katalin

1995 A csángók identitásproblémájának nyelvi és nyelven kívüli okairól. In: Kassai Ilona (szerk.): *Kétnyelvűség és magyar nyelvhasználat*. Budapest, 121–128.

FÓRIS FERENCZI Rita

- 1991 A *maga* visszaható névmás történetéből. *NyIrK* 35. 1–2. 75–86.
1993 A *maga* névmás a birtokos szerkezetben. *NyIrK* 37. 1–2. 141–151.
1997 *Tantervek átminősülése*. Kolozsvár, Erdélyi Tankönyvtanács

GÁLFFY Mózes

- 1993 Hely- és időhatározós szószervezetek a magyarói nyelvjárásban.
NyIrK 37. 1–2. 79–113.

GAZDA Klára

- 1998 *A székely népviselet*. Budapest, Akadémiai

GEREBEN Ferenc

- 1999 *Identitás, kultúra, kisebbség*. Felmérés a közép-európai magyar népesség körében. Budapest, Osiris–MTA Kisebbségkutató Műhely.

GERGELY Piroska, B.

- 1993 Az erdélyi asszonyok régi megnevezéseiről. *Névtani Értesítő* 15. 118–125.
1995 Mesterségűző asszonyemberek megnevezései az erdélyi régiségben.
MNy 91. 186–191.
1997a Az újabb kori magyar személynév-szintézisek megalapozása. *A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai* 209. 10–23.
1997b Protestánsok és katolikusok névhasználata a székely székekben a XVII. század elején. In: Péntek János (szerk.): *Szöveg és stílus*. Szabó Zoltán köszöntése. Kolozsvár, 183–191.
1998a Az erdélyi egyházak hatása a keresztnévhasználatra az erdélyi akadémiták középkori és kora újkori névanyagában. *Magyar Nyelvjárások* 35. 155–165.
1998b Protestáns felekezetek keresztnévhasználatra a XVII. század első felében. In: Orbán Sándor–V. Raisz Rózsa (szerk.): *Tanulmányok a magyar nyelvről*. Eötvös 24. Eger. 136–155.
1999a Az erdélyi szász akadémiták keresztnévei a középkorban és a reformáció korában. *Magyar Nyelvjárások* 37. 79–92.
1999b Vallási és etnikai összefüggések az erdélyi magyar és szász keresztnévhasználatban (középkor és kora újkor). *Névtani Értesítő* 21. 213–224.

GUB Jenő

- 1996 *Erdő-mező növényei a Sóvidéken*. Korond, Firtos Művelődési Egylet
1999 *Háziállataink dicsérete*. Sóvidéki etnozoológia. Korond, Firtos Művelődési Egylet
2001 *Kertek, mezők termesztett növényei a Sóvidéken*. Sóvidéki etnobotanika. Székelyudvarhely, Erdélyi Gondolat

GYARMATHY Éva–SMYTHE, Ian

- 2000 Többnyelvűség és olvasási zavarok. *Erdélyi Pszichológiai Szemle* 1. 4. 63–77.

HAJDÚ Mihály

- 1997 A moldvai csángók 1696. évi összeírásának névtani vizsgálata. In: Péntek János (szerk.): *Szöveg és stílus*. Szabó Zoltán köszöntése. Kolozsvár. 202–207.

HAJDÚ-MOHAROS József

- 2000 *Magyar településtár*. Budapest, Kárpát-Pannon Kiadó

HOFFMANN István (ed.)

2001 *Onomastica Uralica 1b. Selected Bibliography of the Onomastics of the Uralian Languages*. Debrecen–Helsinki, 295–427.

JANITSEK Jenő

1992 A párhuzamos helynévadás Tiszaveresmart névrendszerében.

NyIrK 36. 1. 81–85.

1997 A magyar eredetű román családnevekről. Budapest, *A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai* 209. 101–107.

JÓZSA NAGY Mária

1991 A visszaentaló stiléma és a műértelmezés. In: Hajdú Mihály–Kiss Jenő (szerk.): *Emlékkönyv Benkő Loránd hetvenedik születésnapjára*. Budapest, ELTE, 472–475.

1997 Szilágyi Domokos műelemzéséről. In: Péntek János (szerk.): *Szöveg és stílus*. Szabó Zoltán köszöntése. Kolozsvár, 218–224.

JUHÁSZ Dezső

1995 Lakatos Demeter a nyelvjárásórán. In: Laczkó Krisztina (szerk.): *Emlékkönyv Szathmári István hetvenedik születésnapjára*. Budapest, ELTE, 198–209.

1999 A romániai magyar nyelvjárások atlasza névtudományi jelentőségéről. *Névtani Értesítő* 21. 395–400.

KABÁN Annamária

1997 Az Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár egyik szócikkéhez. In: Péntek János (szerk.): *Szöveg és stílus*. Szabó Zoltán köszöntése. Kolozsvár, 229–233.

KÁDÁR Edit

1997 A magyarságtudomány romániai bibliográfiája 1987–1997. *Nyelvünk és kultúránk* 100. 192–204.

2001 *Gond van!* Töprengések a *van*-os szerkezetek egy sajátos típusa kapcsán. *Officina Textologica* 5. Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 70–80.

KÁDÁR Zsombor

1999 *Erdő és nyelv*. Válogatás a Keleti-Kárpátok belső hajlata erdőgazdálkodásának magyar szókincséből. Anyagát gyűjtötte és szerkesztette Kádár Zsombor. Budapest, Országos Erdészeti Egyesület Erdészettörténeti Szakosztály.

KESZEG Vilmos

1995 *A folklór határán*. A népi írásbeliség verses műfajai Aranyosszéken. Bukarest, Kriterion

1996 *Kelt levelem...* Egy mezőszéki parasztasszony levelezése. Debrecen

1997a Írott szövegek, szövegtárgyak egy személy életerében. In: Péntek János (szerk.): *Szöveg és stílus*. Szabó Zoltán köszöntése. Kolozsvár, 241–245.

1997b *Jóslások a Mezőségen*. Etnomantikai elemzés. Sepsiszentgyörgy, Bon Ami

1999 *Mezőszéki hiedelmek*. Marosvásárhely, Mentor

2001 A kisebbségi sors narratív megjelenítése. *Kisebbségkutatás* 10. 1. 33–52.

KESZEG Vilmos (szerk.)

1999 *Írás, írott kultúra, folklór*. Kolozsvár, Kriza János Néprajzi Társaság

Évkönyve 7.

KISS Jenő (szerk.)

2001 *Magyar dialektológia*. Budapest, Osiris

KNECHT Tamás

1999 Lexikalische Interferenzen aus dem Rumänischen und Ungarischen in den schwabischen Dialekten von Beschened und Petrifeld. In: Gehl, Hans dr.–Ciubotă, Viorel (red.): *Relații interetnice în zona de contact româno–maghiaro–ucraineană din secolul al XVIII-lea până în prezent*. Satu Mare–Tübingen, 345–374.

KOMORÓCZY György

1994 *Magyar szavaink nyomában*. Nyelvművelő cikkek. Székelyudvarhely, Erdélyi Gondolat

KONTRA Miklós–SALY Noémi (szerk.)

1998 *Nyelvmentés vagy nyelvárulás?* Vita a határon túli magyar nyelvhasználatról. Budapest, Osiris

KÓS Károly, Dr.

1994 A csángó írásrendszerről. *Néprajzi Látóhatár* 3. 1–2. 283–298.

2000 *A Mezőség néprajza I–II*. Marosvásárhely, Mentor

KÓSA Ferenc

1991 Az Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár munkálatairól. *NyIrK* 35. 1–2. 127–132.

1992 Gondolatok a székely rovásírás kutatásának lehetőségeiről és módjairól. In: Sándor Klára (szerk.): *Rovásírás a Kárpát-medencében*. Szeged, Magyar Őstörténeti Könyvtár 4. 69–78.

1994 Kísérlet a vargyasi rovásfelirat megfejtéséhez. *NyIrK* 38. 2. 153–156.

1997 Székely rovásfeliratok másolatairól. In: Péntek János (szerk.): *Szöveg és stílus*. Szabó Zoltán köszöntése. Kolozsvár, 258–265.

KOVÁCS Ágnes

2000 Aszimmetria a nyelvi rendszeren belül. *Lélekjelenlét* 1. 2–3. 1–13.

KOVÁCS Ágnes–TÉGLÁS Ernő

1999 Amikor a kognitív rendszerek elbeszélnek a mentális reprezentációkat: a kétnyelvűség pszichológiai vizsgálata. *Erdélyi Múzeum* 61. 3–4. 221–236.

KOVÁCSNÉ JÓZSEF Magda

1991 Havasolja kereszt- és becenevei. *NyIrK* 35. 1–2. 97–113.

1993 Az erdélyi Havasolja személynevei. Budapest, *Magyar Névtani Dolgozatok* 119.

1994 Írói névadás Tamási Áron novelláiban. Farkaslaka és a környező havasalji települések névadásának összefüggésében. *Magyar Nyelvjárások* 32. 73–77.

LAIHONEN, Petteri

2001 Multilingualism in the Banat: Elite and Everyday Language Ideologies. In: Hannonen, Pasi–Lönnquist, Bo–Barna Gábor (ed.): *Ethnic Minorities and Power*. Helsinki, Fonda Publishing. 11–45.

LELKES György

1998 *Magyar helységnév-azonosító szótár*. Baja, Talma Könyvkiadó. (1. kiadás: Budapest, 1992)

LOVAS János

2000 *A szamosháti nyelvjárás kereszt- és becenevérendszere*. Kolozsvár (a doktori értekezés kézírata)

LŐRINCZI Réka

2001 Az Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár sajtófogadtatása és tudományos felhasználása. *Erdélyi Múzeum* 63. 1–2. 103–121.

MÁTHÉ Dénes

1995 A verespataki magyarság kétnyelvűségének/nyelvcseréjének előzményei és jellemzői. *Kétnyelvűség* 3. 2. 9–16.

MELIKA, Georg

1999 Wiederersiegelung der interethnischen Wechselwirkung im Lehngut der deutschen Mundarten der Karpaten-Ukraine. In: Gehl, Hans, Dr.–Ciubotă, Viorel (red.): *Relații interetnice în zona de contact româno–maghiaro–ucraïneană din secolul al XVIII-lea până în prezent*. Satu Mare–Tübingen. 423–445.

MOLNÁR Ferenc, A.

1999 *Anyanyelv, vallás, művelődés*. AESZ-füzetek 4. Kolozsvár, Anyanyelvpolók Erdélyi Szövetsége

MURÁDIN László

1990a Növény- és virágnevek. *NyIrK* 34. 1. 27–45.

1990b Adatok a határozószók nyelvjárási alakjaihoz. *NyIrK* 34. 2. 169–173.

1991 Lapok a Romániai Magyar Nyelvjárások Atlaszából.

NyIrK 35. 1–2. 137–146.

1992a A „suksük nyelv” az erdélyi nyelvjárásokban. *NyIrK* 36. 1. 53–63.

1992b A tővégi *ny*: *n*-váltakozás a romániai magyar nyelvjárásokban.

NyIrK 36. 2. 155–169.

1993a Az erdélyi magyar nyelvűvelés problémái. *Nyr* 117. 4. 485–487.

1993b A kétnyelvűség sajátos megnyilvánulásai a moldvai csángómagyarok nyelvi tudatában. *NyIrK* 37. 1–2. 159–162.

1994a Az *-ért* határozórag hangalakja az erdélyi nyelvjárásokban.

NyIrK 38. 2. 173–178.

1994b A kétnyelvűség sajátos megnyilvánulása a moldvai csángómagyarok nyelvi tudatában. *Néprajzi Látóhatár* 3. 1–2. 307–310.

1995 A magyar–román kétnyelvűség zavarai a közigazgatásban.

Kétnyelvűség 3. 2. 21–24.

1996 *Anyanyelvünk ösvényein*. Nyelvművelő írások. Székelyudvarhely, Erdélyi Gondolat

1997 *A hely, ahol élünk*. Barangolások Erdély helynevei között.

Székelyudvarhely, Erdélyi Gondolat

2000 *Egyházi településnevek Erdélyben*. Székelyudvarhely, Erdélyi Gondolat

MURVAI Olga

1997a *Morfológia*. Bukarest, Egyetemi Nyomda

1997b *Gramatica comparată maghiaro–română*. *Miscellanea*. București, Ed. Callioti

1997c Absztrakt entitások szükségessége a szöveg szemantikai elemzésében. In: Péntek János (szerk.): *Szöveg és stílus*. Szabó Zoltán köszöntése.

Kolozsvár, 303–307.

2000a *Magyar–román kifejezések kéziszótára*. *Dicționar maghiar–român de expresii*. Budapest, Sprinter Publisher.

2000b *Dicționar român–maghiar de expresii*. *Román–magyar kifejezések kéziszótára*. Budapest, Sprinter Publisher

2000c *Paleográfia*. Bukarest, Egyetemi Nyomda

2001 Szemantikai és pragmatikai kiegészítések a modalitás vizsgálatához. *Officina Textologica* 5. Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 59–69.

- MURVAI Olga (szerk.)
1999 *Bilingvismul.* București
2001 *Lingua Pax. I–II.* București
- NAGY Jenő
1992 Nyelvtudományi seregszemle. *Erdélyi Múzeum* 54. 1–4. 155–161.
1996 Az Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár szócikkeinek német értelmezéséről. *Erdélyi Múzeum* 58. 3–4. 219–229.
- NAGY János, L.–PÉNTEK János
2000 *A kreatív nyelvhasználat és az iskola.* Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó
- ORBÁN Lajos–VETÉSI László
2001 Magyar egyház, de milyen nyelven? *Kisebbségkutatás* 10. 1. 21–32.
- ÖRDÖG-GYÁRFÁS Lajos (szerk.)
1994 *Egyház és anyanyelv.* AESZ-füzetek 1. Sepsiszentgyörgy, Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége
1996 *Az anyanyelv a hangzó médiában.* AESZ-füzetek 2. Sepsiszentgyörgy, Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége
- PÁLFALVI Pál
1997 A pusztinai temető növényvilágáról. In: Pozsony Ferenc (szerk.): *Dolgozatok a moldvai csángók népi kultúrájáról.* Kolozsvár, Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 5. 123–149.
- PÁL-ANTAL Sándor
1997 *A marosvásárhelyi utcák, közök és terek történeti névtára. Indicatorul istoric al străzilor, pasajelor și pietelor din Târgu Mureș.* Marosvásárhely, Mentor
- PÁLL-GECSE Éva
1996 Kisebbségi sorsban a tájnyelv megtartó erő. In: Cserniczkó István–Váradi Tamás (szerk.): *Kisebbségi magyar iskolai nyelvhasználat.* Budapest, 75–78.
- PÉNTEK Imre
2000 Tudatos és implicit metakognitív folyamatok a problémamegoldásban. *Erdélyi Pszichológiai Szemle* 1. 2. 85–99.
- PÉNTEK János
1981 A romániai magyar nyelvtudományi kutatások. In: *A romániai magyar nemzetiség.* Bukarest, Kriterion, 286–312.
1990 A nyelvi közlés zavarai, különös tekintettel a kommunikáció kontextusára. *NyIrK* 34. 2. 143–149.
1993a Magyarságtudomány és magyar nyelvtudomány Kolozsváron. *MNy* 89. 3. 288–296.
1993b Magyar nyelvi gondok Romániában. *Nyr* 117. 4. 482–487.
1994a Normagondok Erdélyben (1793–1993). *Nyr* 118. 2. 133–144.
1994b Az anyanyelv ökológiája Erdélyben. *Kétnyelvűség* 2. 1. 8–16.
1994c Anyanyelvű oktatás és az anyanyelv oktatása Erdélyben. In: *Anyanyelvi nevelés – embernevelés.* Országos anyanyelv-oktatási napok. Eger, 1994. júl. 4–7. Budapest, MNYTK. 198. 41–51.
1995a A kollektív kétnyelvűség három típusa. *Kétnyelvűség* 3. 2. 1–8.
1995b Kós Károly írói nyelve és a kalotaszegi népnyelv. In: *Kós Károly egyetemessége felé.* Tanulmányok, cikkek, emlékezések, levelek és dokumentumok. Marosvásárhely, Custos, 71–77.

- 1996a Kontaktusjelenségek és folyamatok a magyar nyelv kisebbségi változataiban. *NyIrK* 41. 1. 37–50.
- 1996b A magyar–román interetnikus kapcsolatok néhány nyelvi vonatkozása. In: Katona Judit–Viga Gyula (szerk.): *Az interetnikus kapcsolatok kutatásának újabb eredményei*, Miskolc, 113–120.
- 1996c Aszimmetriatényezők a kollektív kétnyelvűségben. In: Terts István (szerk.): *Nyelv, nyelvész, társadalom*. Emlékkönyv Szépe György 65. születésnapjára barátaitól, kollégáitól, tanítványaitól. Pécs, JPTE, I. 219–223.
- 1996d A hungarológia dilemmái kisebbségben. *Magyar Szemle* 5. 6. 630–640.
- 1997a Kert, gyepű, határ. *Ethnographia* 108. 1–2. 219–233.
- 1997b A növénynevek és a földrajzi nevek viszonyáról. *A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209*. Budapest, 427–430.
- 1997c Regionalitás és egyetemesség a kolozsvári nyelvészek munkásságában. *NyIrK* 41. 2. 171–175.
- 1997d A magyar nyelv értékelése szomszédaink körében. *Kisebbségkutatás* 6. 4. 405–410.
- 1997e A ritualizált szöveg. In: Uő. (szerk.): *Szöveg és stílus*. Szabó Zoltán köszöntése. Kolozsvár, 329–334.
- 1997/1998 Die Muttersprachlichkeit des religiösen Lebens im heutigen Siebenbürgen. *Ural-Altäische Jahrbücher* 15. 107–115.
- 1998a A kisebbségi iskolák kétnyelvűsége és kettősnyelvűsége. In: Kontra Miklós–Saly Noémi (szerk.): *Nyelvmentés vagy nyelvárulás? Vita a határon túli magyar nyelvhasználatról*. Budapest, Osiris, 299–304.
- 1998b Idegen-e a magyar nyelv a Kárpát-medencében? In: *Történelmünk a Duna-medencében*. Kolozsvár–Temesvár, 27–37.
- 1998c Gondolatok a magyar nyelv mai helyzetéről. *MNy* 94. 1. 43–48.
- 1999a *A megmaradás esélyei*. Anyanyelvű oktatás, magyarságtudomány, egyetem Erdélyben. Budapest, A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága
- 1999b *Az anyanyelv mítosza és valósága*. AESz-füzetek 5. Kolozsvár
- 2000 A Homoród vidéki tájszólás. In: Cseke Péter–Hála József (szerk.): *„A Homoród füzes partján...”* Dolgozatok a Székelyföld és a Szászföld határvidékéről. Csíkszereda, Pro-Print, 195–216.
- 2001a *A nyelv ritkuló légköre*. Szociolingvisztikai dolgozatok. Kolozsvár, Komp-Press
- 2001b A kisebbségi identitás dinamikája – más megközelítésben. *Kisebbségkutatás* 10. 1. 15–20.
- 2001c Milyen magyar nyelvet tanítsunk. *Magyartanítás* 42. 5. 10–14.
- PÉNTEK János (szerk.)
1997 *Szöveg és stílus*. Szabó Zoltán köszöntése. Kolozsvár
- PÉNTEK DOMBI Erzsébet
1991 A szóbeli és írásbeli fogalmazás tanítása. In: *Irodalomtanítás*. A magyar irodalom iskolai tanításának módszertana. Cluj, Univ. Babeş–Bolyai, 87–93.
- 1997 Szövegszerkezet és szinesztézia. In: Péntek János (szerk.): *Szöveg és stílus*. Szabó Zoltán köszöntése. Kolozsvár, 138–147.
- 2000 A nélkülözhetetlen metafora és az iskola. *Erdélyi Pszichológiai Szemle* 1. 4. 41–53.

PETHŐ Ágnes

1999 *Filmstílus és irodalmi stílus*. Kolozsvár (a doktori értekezés kézírata)

PLÉH Csaba

2000 Az idegtudomány a pszicholingvisztikában. *Erdélyi Pszichológiai Szemle* 1. 1. 19–49.

PLETL Rita

1997 *Erdélyi helyzetkép az iskolai helyesírásról*. Székelyudvarhely, Infopress

POSGAY Ildikó

1995 Valóban hiperpurizmus? In: Kassai Ilona (szerk.): *Kétnyelvűség és magyar nyelvhasználat*. Budapest, 305–310.

POZSONY Ferenc

2000 „*Adok nektek aranyvesszőt...*” Dolgozatok erdélyi és moldvai népszokásokról. Csíkszereda, Pro-Print

POZSONY Ferenc (szerk.)

(é. n.) *Csángósors*. A Magyarságkutatás Könyvtára 23. Budapest

RAB János

2001 *Népi növényismeret a Gyergyói-medencében*. Csíkszereda, Pallas-Akadémia

RÁCZ Csilla, B.

1999 Zweisprachigkeit und Sprachwandel bei den satumarer Schwaben am Beispiel von Petrifeld. In: Gehl, Hans, Dr.-Ciubotă, Viorel (red.): *Relații interetnice în zona româno–maghiaro–ucraïneană din secolul al XVIII-lea până în prezent*. Satu Mare–Tübingen, 375–391.

RÁDULY János

1994 A vargyasi rovásemlék olvasata. *NyIrK* 38. 2. 151–152.

1995 *Rovásíró őseink* (Adalékok rovásírásunk ismeretéhez). Firtos Művelődési Egylet, Korond

RÉZ Miklós

1994 *Magyar–román, román–magyar vállalkozói kisszótár*. Budapest–Bukarest, Kossuth–Kriterion

RMNyA.

1995–2001 *A romániai magyar nyelvjárások atlasza. I–VI*. Az anyagot gyűjtötte és a kéziratot összeállította: Murádin László. Szerk. és a kiadást előkészítő munkacsoportot irányította Juhász Dezső. Budapest, Magyar Nyelvtudományi Társaság (További kötetei megjelenőben.)

ROTH Endre

2000 A nyelv, amely elválaszt és összeköt. *Erdélyi Pszichológiai Szemle* 1. 4. 3–9.

ROTH Mária

2000 Hátrányos helyzetű gyermekek kognitív funkcióinak aktiválása. *Erdélyi Pszichológiai Szemle* 1. 3. 17–43.

SAJTER Laura

1990 A szecsessziós színmű elméleti megközelítése. *NyIrK* 34. 1. 57–61.

1999 *A magyar szecsessziós dráma stílusa*. Kolozsvár, EME (Erdélyi Tudományos Füzetek 227.)

SÁNDOR Klára

1991 *A Bolognai Rovásemlék. A székely rovásírás 1.* Magyar Őstörténeti Könyvtár 1. Szeged

1996 Apró Ábécé – apró esély: A csángók „nyelvésztesítésének” lehetőségei és esélyei. In: Csernicskó István–Váradai Tamás (szerk.): *Kisebbségi magyar iskolai nyelvhasználat.* Budapest, 51–68.

SÁNDOR Klára (szerk.)

1992 *Rovásírás a Kárpát-medencében.* Magyar Őstörténeti Könyvtár 4. Szeged

2000 *Nyelv és hatalom, nyelvi jogok és oktatás.* Tanulmányok a Bolyai Nyári Akadémia előadásából. Csíkszereda, „Apáczai Csere János” Pedagógusok Háza

SÁNTHA Tibor

1997 Gelence helynevei. Budapest, *Magyar Névtani Dolgozatok* 146.

SEBŐK László

1994 *Határokon túli magyar helységnevszótár.* Budapest, Teleki László Alapítvány

SOMKEREKI Irma

2000 A nyelvi dominancia és a nyelvi hiány vizsgálata. *Erdélyi Pszichológiai Szemle* 1. 4. 95–121.

SZABÓ Csilla Anna

1999 Der heutige Sprachgebrauch in Petrifeld. In: Gehl, Hans, Dr.–Ciubotă, Viorel (red.): *Relații interetnice în zona româno–maghiaro–ucraineană din secolul al XVIII-lea până în prezent.* Satu Mare–Tübingen, 468–480.

SZABÓ Attila, M.–SZABÓ Erzsébet, M.

1992 *Dicționar de localități din Transilvania. Erdélyi helységnevszótár. Ortsnamenverzeichnis für Siebenbürgen.* Bukarest

SZABÓ Ádám, T.

1990 Kolozsvár népei és nyelvei (1453–1988). *Új Erdélyi Múzeum* 1. 1–2. 32–41.

1991a Die Bevölkerung von Klausenburg (Kolozsvár) und ihre Sprache im Spiegel der Orts- und Personennamen in den Urkunden (1453–1991). *Annales Universitatis Scientiarum Budapestiensis de Rolando Eötvös Nominata. Sectio Linguistica* 22. Budapest, 13–78.

1991b A magyar nyelvjáráskutatás Erdélyben. In: Hajdú Mihály–Kiss Jenő (szerk.): *Emlékkönyv Benkő Loránd hetvenedik születésnapjára.* Budapest, ELTE, 589–596.

1993–94 Kolozsvár és környéke néhány helynevének történeti-etimológiai vizsgálata a Hunyadiak korától Bethlen Gábor haláláig 1–2. *Névtani Értesítő* 15 (1993). 288–292., 16 (1994). 65–70.

1995 A moldvai csángó értelmiség két- és félnyelvűsége. In: Kassai Ilona (szerk.): *Kétnyelvűség és magyar nyelvhasználat.* Budapest, 111–120.

SZABÓ Attila, T.

2001 *Szabó T. Attila erdélyi történeti helynévgyűjtése 1.* Alsófehér megye.

Közzéteszi Hajdú Mihály és Janitsek Jenő. Budapest, Magyar Nyelvtudományi Társaság

SZABÓ Zoltán

1991 Az irodalmi mű stílusa mint szövegiség. *Literatúra* 2. 173–185.

1994 A dialektológia a szövegtan interdiszciplináris keretében.

NyIrK 38. 1. 55–60.

- 1995a Szemiotikai textológia és stilisztika. *Szemiotikai Szövegtan* 8. 196–201.
 1995b A stílustörténet egy szövegnyelvészeti modellje. *Nyr* 119. 1. 68–80. 4–247.
 1996 Lehető változásmagyarázatok a stílustörténetben. *Szemiotikai szövegtan* 9. 224–247.
 1997 Antoine de Saint-Exupéry: A kis herceg (Stilisztikai elemzés szövegtani alapon). *Szemiotikai Szövegtan* 10. 109–117.
 1998 *A magyar szépírói stílus történetének fő irányai*. Budapest, Corvina
 1999a A stílustörténet egy belső összefüggéséről. *MNy* 95. 3. 257–266.
 1999b A stilisztika mint a szövegtan társtudománya. *Szemiotikai Szövegtan* 12. 48–62.
 2000 A tárgyas-intellektuális stílus Márai Sándor prózájában. In: Lőrinczy Huba (szerk.): *„Este nyolckor születtem.”* Hommage a Márai Sándor. Szombathely, Bár-Könyvek, 201–209.
 2001a Gondolatok az összehasonlító stilisztikáról. *Nyr* 125. 1. 30–46.
 2001b Összehasonlító stilisztika és összehasonlító szövegtan. *Officina Textologica* 5. Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 125–132.
- SZABÓ Zoltán (szerk.)
 1992 *Tanulmányok nyelvről, irodalomról*. Kolozsvár, UBB Facultatea de Litere.
- SZÁSZ Lőrinc
 1994 A moldvai csángó nyelvjárás atlasza. I–II. *Erdélyi Múzeum* 56. 1–2. 132–133.
 1999 *Magyar–román kyszótár. Mic dicționar maghiar–român*. Cluj-Napoca, Dacia
- SZÁSZ Mónika
 1995 Nyelvérzék és normatudat a Székelyföldön. *Kétnyelvűség* 3. 2. 39–50.
- SZILÁGYI Sándor, N.
 1996 *Hogyan teremtünk világot?* Rávezetés a nyelvi világ vizsgálatára. Kolozsvár, Erdélyi Tankönyvtanács
 1999 *Elmélet és módszer a fonológiában*. Kolozsvár (a doktori értekezés kézírata)
 2000 *Ne lógasd a nyelvedet hiába!* Nyelvtani kiskalauz felvételizőknek. AESZ-füzetek 8. Kolozsvár.
 2001 A többség nyelvi jogai. In: Andor József–Szűcs Tibor–Terts István (szerk.): *„Színes eszmék nem alszanak...”* Szépe György 70. születésnapjára. Pécs, Lingua Franca Csoport. II. 1209–1218.
- SzilNyA.
 2000 *Szilágysági nyelvátlasz*. Az anyagot gyűjtötte: Márton Gyula. A kéziratot összeállította és a kötetet szerkesztette: Hegedűs Attila. Budapest–Piliscsaba, Magyar Nyelvtudományi Társaság, Pázmány Péter Katolikus Egyetem
- SZŐNYI-SÁNDOR Klára
 1989–1990 A székely rovásírás. *Néprajz és Nyelvtudomány* 33. 65–79.
- SzT.
 1993–2000 *Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár V–X.*, Szabó T. Attila gyűjt. és szerk. A IX. kötettől Vámszer Márta főszerk. Budapest, Akadémiai–Bukarest, Kriterion–Kolozsvár, EME

TAMÁSNÉ SZABÓ Csilla

1997 Adalékok az *öl* mértéknév történetéhez. In: Péntek János (szerk.): *Szöveg és stílus*. Szabó Zoltán köszöntése. Kolozsvár, 395–403.

2000 Az Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár deverbális igeképző-állományának vizsgálatáról. *Erdélyi Múzeum* 62. 1–2. 81–86.

TÁNCZOS Vilmos

1995a *Gyöngyökkel gyökereztél*. Gyimesi és moldvai archaikus népi imádságok. Csíkszereda, Pro-Print

1995b A nyelvváltás jelensége a moldvai csángók imarepertoárjában.

Kétnyelvűség 3. 2. 51–68.

1999 *Csapdosó angyal*. Moldvai archaikus imádságok és életterük. Csíkszereda, Pro-Print

2000a *Eleven ostya, szép virág*. A moldvai csángó népi imák képei. Csíkszereda, Pro-Print

2000b Egy folklórműfaj (archaikus ima) mint ritualizált szöveg. In: Borbély Anna (szerk.): *Nyelvek és kultúrák érintkezése a Kárpát-medencében*. Budapest, 207–212.

2001 *Nyiss kaput, angyal!* Moldvai csángó népi imádságok. Archetipikus szimbolizáció és élettér. Budapest, Püski

TIBÁD Levente

1991 Székelyudvarhely utcaneveiből. *NyIrK* 35. 1–2. 87–96.

TORÓ Jolán–TÁNCZOS Ibolya

2000 *Beszédnevelés*. Kolozsvár, Erdélyi Tankönyvtanács

VASAS Samu

1993 *A kalotaszegi gyermek*. A személyiségfejlődés néphagyományai Kalotaszegen. Budapest, Kráter–Colirom Rt.

VERESS Márta

1995 Időszakos és/vagy permanens nyelvvesztés mint a kétnyelvűség (ir)reverzibilis jelensége. *Kétnyelvűség* 3. 2. 25–38.

2000 Attitűdvizsgálat és nyelvhasználat a kolozsvári magyar fiatalok körében. In: Borbély Anna (szerk.): *Nyelvek és kultúrák érintkezése a Kárpát-medencében*. Budapest, 239–246.

VESSELÉNYI Tibor

1992 *Román–magyar gazdasággyakorlati kisszótár*. *Minidictionar de economie practică*. Nagyvárad, Enacon

VETÉSI László

1991 Vallásos kölcsönhatások a szórványmagyarok körében. In: S. Laczkovits Emőke (szerk.): *Népi vallásosság a Kárpát-medencében I*. Veszprém, 79–83.

1996 Szórványszolgálat és egyház. In: Bodó Barna (szerk.): *Jelen és jövő a szórványkutatásban*. Temesvár, 35–41.

2001 *Juhaimnak maradéka*. Anyanyelv, egyház peremvilág: Sorskérdések a nyelvhátáron. Kolozsvár, Komp-Press

VIGH Károly

1996 *Marosvásárhelyi helynevek és földrajzi közsavak*. Csíkszereda, Pallas-Akadémia

VINTILĂ, Sorin D.

1999 Familiarisme românești de origine maghiară. In: Gehl, Hans, Dr.–Ciubotă, Viorel (red.): *Relații interetnice în zona de contact româno–maghiaro–ucraineană din secolul al XVIII-lea până în prezent*. Satu Mare–Tübingen. 339–344.

WACHA Imre

1999 *Beszédművelés gyakorlószövegek*. AESZ-füzetek 6. Kolozsvár, Anyanyelvapolók Erdélyi Szövetsége

WILDNER, Dénes

1996 *Ortslexikon der ehemaligen Gebiete des historischen Ungarns. Band I. Das Namenmaterial der Komitate im 20. Jahrhundert. A történeti Magyarországy egykori területeinek helynévtára. I. kötet. A vármegyék névanyaga a 20. században. Band II. Register. II. kötet. Névmutató*. München, Verlag Ungarisches Institut

ZAKARIÁS Erzsébet (szerk.)

1995 *Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 3*. Kolozsvár.

ZSEMLYEI Borbála

2000 Köszönések az erdélyi régiségben. *Erdélyi Múzeum* 62. 1–2. 75–81.

ZSEMLYEI János

1993 Román közvetítésű nemzetközi szavak. *NyIrK* 37. 1–2. 153–157.

1994 A (valahány) *lejre vásárol*-féle szerkezetéről. *NyIrK* 38. 1. 61–63.

1995a Szókölcsonzés és kétnyelvűség. *Kétnyelvűség* 3. 2. 17–20.

1995b Román tükörszavak, tükörkifejezések és hibridszavak a romániai magyarság nyelvhasználatában. In: Kassai Ilona szerk.: *Kétnyelvűség és magyar nyelvhasználat*. Budapest, 245–252.

1996 *A mai magyar nyelv szókészlete és szótárai*. Kolozsvár, Erdélyi Tankönyvtanács

1997 Román köznevek magyar családnévvé válása az erdélyi régiségben. *A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai* 209. 108–113.

2000 A románság vallására vonatkozó román eredetű szókinccs az erdélyi régiségben. In: Borbély Anna (szerk.): *Nyelvek és kultúrák érintkezése a Kárpát-medencében*. Budapest, 253–256.

ZSIGMOND Győző

1997 Az erdélyi magyar csillagnévhasználatról. *A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai* 209. 365–374.

1999 *Égítést és néphagyomány*. Égítéstmagyarázás a romániai magyarokról. Csíkszereda, Pallas-Akadémia